

Tóth Menyhért: levelek, vallomások

Közzéteszi: Sümege György

„Boldog, ki Isten kegyelmében
Fehérre aszatja magát.”
(Ady Endre: *A patyolat üzenete*)

„Tóth Menyhért kétségtelenül a modern magyar festészet egyik legkiemelkedőbb egyénisége. És nem csak a magyar festészetben. Az európai festészetben sem tudok egy hozzá hasonló nagy egyéniséget.”
(Milan Konjovic, 1985)

A Tóth Menyhért (1904–1980) festőművész munkásságáról kiadott könyvek¹ egyike sem képes – valójában nem is vállalkozhatott rá – az életmű teljes körű, monografikus bemutatására. Hiszen legelőször a fennmaradt és elérhető művei összességét kellene számba venni (leírni, fényképpel is dokumentálni, ha évszám nélküli, akkor datálni stb.), s ennek alapján egy, a művek föltehető keletkezési sorrendjében összeállított oeuvre-katalógus, életmű-korpusz képezhetné csak alapját a legrészletesebb és minden műegységre kiterjedő monográfiának.

Ezekben a művészet fontosságát kilúgozó években is bizonyos: életműve értéke növekedőben, festői attitűdje megkerülhetetlen. S nemcsak Mórahalmon, a szülőhelyén, Miskén és Kecskeméten, hanem bizonyos vagyok benne, hogy ma már Közép-Európában, vagy ahogyan Milan Konjovic 1985-ben fogalmazott: az oly sokat emlegetett Európában és az európai festészetben is.

Apropó, Miske: emlékszobának berendezett volt házát vajon látogatják-e, ismertetik-e valahol ennek a lehetőségét? Vagy – és még bőven tovább sorolhatók lennének a kérdések – ki és mit tud tenni az ellen, hogy a műkereskedelem hamisítás trendváltásába a „Tornyai János”, „Nagy István” aláírási mázsolmányok mellett egyre több a „TM” szignóval jelölt, tisztességtelen nyerészkedési vágygal létrehozott, de nem Tóth Menyhért által festett „mű”.² Ezzel egyedül az életmű nagy földolgozottságát, az oeuvre-katalógust, a köz- és magángyűjteményekben

1 Bánszky Pál: *Tóth Menyhért. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp., 1978*, Supka Magdolna: *Tóth Menyhért. Gondolat, Bp., 1990*, Pap Gábor – Turai G. Kamil: *A képiró bölcs Tóth Menyhért. Sztélé Alapítvány, Debrecen, 1995*, ifj. Gyergyádesz László: *Tóth Menyhért. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi szervezete, Hanga Kiadó. Bp.–Kecskemét, 2004* (könyvárusi forgalomba nem került), Pap Gábor: *Nem múltó, szent összhang. Tóth Menyhértről – magunk között. A Képiró Bölcs remekművei magángyűjteményekben. Két Hollós Kiadó, Bp., 2010*, Sümege György: *Tóth Menyhért. L'Harmattan Kiadó, Bp., 2011*.

2 Sajnálatos, hogy az egyik Tóth Menyhért-könyvből is közöltek ilyeneket: 110.: *Akácok alatt* és 139.: *Enterieur. „Az említett kiadványban teljes bizonyossággal hamisnak minősíthető a 162. oldalon reprodukált Táncoló virágok II. is”* – Zsellér Jenő festménybecsüs, igazságügyi műtárgyszakértő bírálatából. Ugyanitt Gajdócsi István portréjának a címe tévesen: *Gajdócsi úr (160.)* Supka Magdolna: *Tóth Menyhért. Centenárium kiadás, 2004, Bp.*

őrzött művei teljes körű publikálását lehetne szembeállítani a legerősebb érvként és cáfolatként is egyúttal. Sajnos, létezik egy föloldhatatlan, súlyos paradoxon: minél jobban, minél részletesebben publikált egy életmű, annál könnyebb hamisítványokat készíteni belőle. A teljes körű földolgozottság Tóth Menyhért életműve esetében azért is fundamentális követelmény, mert a Bács-Kiskun Megyei Tanács volt a hagyatéka ajándékozási kedvezményezettje.³

Az alkotó élete utolsó évtizede szinte kiállítási diadalmenet volt: Kecskeméttől Budapestig, majd Bajától Sopronig. Utóéletében ez hatványozódott, hiszen a sevillai vilákiállításra (1992) ugyanúgy eljutottak korszakos jelentőségű festményei, mint Brüsszelbe, az Európai Unió fővárosába (1999), avagy Norvégiába. Csoportos kiállításokon (Mexikó, Delhi, Madrid, Lisszabon) nagy elismeréseket kapott. A lisszaboni tárlaton szerepelt művei sikerét Németh Lajos idézte föl: „Külföldi kollégák is egyből speciálisan magyar alkotásoknak fogták föl munkáit. Megéreztek benne azt a valamit, azt a karakteri megjelenítést, amivel a magyar földhöz kötődik, anélkül, hogy ez tematikailag a nemzeti tradícióhoz kapcsolódóan könnyen kibogozható lenne.”⁴ A magyarországi múzeumok (Kecskeméti Képtár, Magyar Nemzeti Galéria) teremtette bemutatkozási alkalmak mellett a műkereskedelemben is rendeztek műveiből kiállításokat⁵, és nyilvánosságra kerültek jelentős magángyűjteményekben is Tóth Menyhért művei.⁶ Mindezekkel párhuzamosan, a műkereskedelem kereslet-kínálat mérlegén folyamatosan nőtt, emelkedett műveinek az árszintje. Keresettek lettek az alkotásai, elsősorban a „fehér festmények”, utolsó korszakának a művei, korlátozottabban az életmű többi rétegébe sorolhatók is, pl. a rajzai, legkevésbé a szobrai.

Népszerűségének, ismertségének a növekedése művészettörténeti jelentékénységének a szélesebb körű fölismerése és tudatosodása ugyanakkor a hagyatékát, a művei nagy részét kezelő múzeumokra hatványozottan róna föladatokat, amelyeknek a teljesítését bizonyos mértékig akadályozza ugyan a múzeumok fönntartóváltása, a megyeiből városi/önkormányzati fönntartásúvá válásuk, azonban olyan alapvető állagvédelmi teendők, műtárgy-konzerválási kérdések merülnek föl a Tóth Menyhért-művek egy részénél, amelyek elodázhatatlanná teszik bizonyos beavatkozások minél sürgősebb megtételét. Amennyire örvendetes, hogy a Kecskeméti Képtár sokat tett az életmű megismertetéséért, legalább annyira elszomorító a művek romló állapota iránti közönye. Debrecentől Pécsig, Budapesttől Szolnokig a műtárgyakat teherautókon szállították, tengelyen rázatták sok száz kilométeren, s ezzel a művek állagát, állapotát nagymértékben veszélyeztették. Ugyanis Tóth Menyhért általában nem használt jó minőségű feszítőkereteket, blindramákat, hanem csupán egyszerű, olcsó vakramákat, lé-

3 Bánszky Pál művészettörténész, megyei múzeumigazgató nem sokkal a hagyatéka múzeumi átvétele után, 1983-ban „Tóth Menyhért Emlékmúzeum”-ot említ. V. ö.: Forrás, 1983/9. 76.

4 Zsellér Jenő: *Az átlényegülés festője*. (Beszélgetés Tóth Menyhért festőművészről Németh Lajos művészettörténésszel). Forrás, 1985/12. 79.

5 Blitz Magángyűjtők Galériája, Bp., 2000. május, katalógussal, Kieselbach Galéria, Bp., 2007. VI–VII.

6 *Tóth Menyhért*. Válogatás az Antal-Lusztig Gyűjteményből. Vaszary Képtár, Kaposvár, 2010, Pap Gábor: *Nem múltó, szent összhang*. Tóth Menyhértről – magunk közt. A Képiró Bölcs remekművei magángyűjteményekben. Két Hollós Kiadó, Bp., 2010.

keretet. A vásznak és a festékek, valamint ezek hígítói tekintetében is az olcsóbbakat választotta. Így az évtizedek múlásával egyes fehér képei sárgulni kezdtek a gyenge minőségű festékek és hígítók alkalmazása miatt. Ezt a folyamatot vegyésznek és restaurátornak kellene együttesen tanulmányozni, és legalább megállítani a folyamatot a legfontosabb műveknél. A másik probléma abból adódik, hogy a vásznai nincsenek jól kifeszítve, megroggyannak, táskasodnak a keretekben. Emiatt bármilyen óvatos csomagolás súrlódási veszélyeket rejt, mert az autentikus felületen sérülhetnek a festékcsomók, a legdurvább esetben lehullhat a festék. Erre szolgáltatott szomorú, ám figyelmeztető példát 2011-es pécsi kiállítása, ahol a tárlatlátogatók szedték föl az egyik képről lehullott tenyérnyi festékréteget, s adták át a teremőrnek. Tóth Menyhért ugyanis egy sajátos, egyéni fejlesztésű munkamódszer szerint alkotott. Az 1960-as évek végétől az egymás után föl vitt festékrétegeket spaklival és különféle ecsetekkel egyaránt formázta, alakította, így a vászon/farostlemez felületén vastag réteg, gyakorta festékcsomókban, kimagasló, plasztikus impasztókban megnyilvánuló faktúrák jöttek létre. Ennek a sajátos impasztónak, a művek eredeti felületeinek a megvédése elsődleges műtárgyvédelmi feladata lehetne a Tóth Menyhért-gyűjtemények kezelőinek – mindenekelőtt. Van azonban jó példa is. A Pesterzsébeti Múzeumnak ajándékozott *Kovács* című kép pergésnek indult felületét restauráltatták. A Pesterzsébeti Múzeum mellett a Magyar Nemzeti Galéria, a Janus Pannonius Múzeum és a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum kapott még hagyatéki ajándékozási szerződéssel Tóth Menyhért-műegyütteseket azzal az ajándékozási kikötéssel, hogy a művek állandó kiállításaikon közönség előtt legyenek. Ám ezen kívánalomnak is csak a hódmezővásárhelyi és a Pesterzsébeti Múzeum felel meg.

Tóth Menyhért írásos hagyatékának⁷ a teljessége még ismeretlen, nem kerülhetett eddig nyilvánosságra. Pedig az életmű minél mélyebb megismeréséhez, az egyes művek szellemi indítékainak, festői-alkotói szándékainak hiteles kiderítéséhez és az alkotások nemegyszer bonyolultnak tűnő rétegeztségének a megértéséhez elengedhetetlenül fontos az írásos hagyatéki hozzáférhetővé tétele. Tóth Menyhért írásaiból összeállított válogatásunk azok szinte valamennyi műfajára kiterjed, kivéve itt főleg az első alkotói korszakában festményeire és rajzaira írt tömör, szentenciaszerű, zömében szakrális karakterű szövegeit.⁸ A levelezéséből az általa írott fönnyaradtakhoz hozzá címzett fontos, emberi és szakmai kapcsolatait is jelző, eddig nem publikáltakat is csatlakoztattunk. Ez utóbbiak ugyanis kiállításai történetéhez, képei szállításairól vagy éppen a tárolásukról adnak adalékokat. Sajátos együttes nála az el nem küldött, a nem postázott leveleké. Oka nemcsak a bélyegre való hiánya lehetett, hanem az is, hogy közben személyesen vagy üzenet formájában elintéződött a dolog, s így okafogyottá vált a megírt levél elküldése.

Már a két legkorábbi, 12 évesen édesapjának az első világháború frontjára küldött levele a vallásosságát, a szavak és kifejezések örömteli használatát érzé-

7 Zsellér Jenő: *Közelítések a Tóth Menyhért-i írások és vallomások értelmezéséhez*, 1995. kézirat, 37 oldal, Sümegi György: *Tóth Menyhért írásos hagyatéka. Életünk*, 2008/2. 46–54.

8 Sümegi György: *Tóth Menyhért pályakezdése*. Cumania 13. Kecskemét, 1992. 507–555.

kelteti. A főiskolás éveiből valók a tanulás, az utazások és az ő ellátása (élelem, tiszta ruha stb.) problémáit, igazolások (pl. szegénységi bizonyítvány) beszerzését foglalják elsősorban magukba, s természetesen a tanulmányaival kapcsolatos legfontosabbakat is (Vaszary mester nyugdíjazása után ki legyen a mestere, tanulóársai rajztiprása stb.). A gyakori költözéseiről, lakás-, illetve ágyváltásairól is tudósítja a szüleit a tanulás s az egyéni eredményei, reményei közlésével együtt. A zömmel ceruzával, olykor tintával írt postai levelezőlapjai címzése: Tekintetes Tóth István kertész úrnak, Miske (Pest megye). A levelekben, írásokban kurzívval jelöltek Tóth Menyhért kiemelései.

Lejegyzett vallomásaiból, meditációs szövegeiből és önéletrajzaiból itt az ismeretleneket adjuk közre. Írásai sorából kiemelkedik a Kohán György festőművészről írott. Ezt megkapó közvetlensége, leplezetlen őszintesége és líraisága az írásos életmű kulcsdarabjává avatja. A Nagy István művészetének értékeléséről született lírai vallomásának értelmezéséhez, lehetséges motivációihoz több szempontot kell figyelembe venni. A Miskéhez és Kalocsához is közeli Homokmégyen évtizedekkel korábban tanítóként dolgozó Nagy Istvánban közeli rokoni példát látott a vidék, a közvetlen környezete vállalására. Művei pedig, a maguk lenyűgöző őszinteségükkel, erősen hatottak rá. Nagy István özvegyétől Baján kapott egy Nagy István-pasztellt, amelyet évtizedeken keresztül nagy szeretettel, a példának kijáró tisztelettel őrzött. S mindezekon túli síkja az ő Nagy István-értékelésének még az a tény is, hogy a *Tisztelet Nagy Istvánnak*-pályázaton, 1973-ban, díjat kapott.⁹

Önálló és elkülönülő egységet képeznek Tóth Menyhért írásai között a versei. Ezek genealógiájához fontos adalékként értékelhető, hogy a számára mindig példa édesapa amatőr verselő volt, s így a fiára is hatott. „Amikor kitört az első világháború, apámat is elvitték. Öt évig odavolt. /.../ A postás megjelenése volt az ünnepnapunk: hozta apám levelét. Minden sorát, minden gondolatát versben írta” – vallotta.¹⁰ Az egyik szellemi támogatója, Horváth József esperes plébános ugyancsak írt és közölt verseket, övele nyilvánvalóan szót ejthettek költészetéről, fontos versekről.¹¹ Tóth Menyhért eddig közölt versei¹² mellé a töredékeket, gondolatforgácsokat, aforizma tömörségű versgyököket azért érdemes fölvenni, mert gondolkodásának mélységére, elvontságára és sajátos, egyéni képszerűségére is egyedi példákat kínálnak. Versírása festő kortársaiéhoz alig hasonlítható, hiszen például a grafikus és festő Kondorral egyenrangú, párhuzamos a költő Kondor, erős költői öntudattal is fölverte. Ezzel szemben Tóth Menyhért csupán ritkán, alkalmanként írt versszerű szövegeket. Soha nem is emlegette, hogy

9 Igaz, csak második díjat, de ő azt is Nagy István-i mércével sokra értékelte.

10 Forrás, 1971/5. 28.

11 Tóth Menyhért hagyatékában, újságkivágatban megőrződött Horváth József két alábbi verse:
Kicsi falum

Egyszer majd az őszi lombhulláskor / Előáll még kopottan a régi barát... / Visszajön majd öreg szívvel öreg vándor / S kacagva sír örömkönnyet a határ... / Kicsi falum!...Későn lesz már!... (1935)

Megszépítő ravatal

Lészek por és hamu, / S szebb, egy gondolattal. / Megszépít mindenkit / A halál, a ravatal. (1939. jún.)

12 Tóth Menyhért: *Verstöredékek*. Közreadja: Bánszky Pál. Forrás, 1983/9. 61.

írt verseket, nem vallotta magát költőnek, de szobrásznak sem, noha plasztikai kísérletei az egész életművén végigvonulnak.

A Tóth Menyhért-dokumentumok utolsó együtteseként legvégül a nehezen hozzáférhető, zömmel napilapokban megjelent interjúiból közlünk válogatást, kizárólag a rövid kérdésekre és Tóth Menyhért csorbítatlan válaszaira koncentrálna. A folyóiratokban¹³ és önálló kötetekben kiadottakhoz¹⁴ képest ezek napilapok hasábjaiiba zárva a Tóth Menyhért-irodalomban nem hivatkoztak, ezért nagyon kevésbé ismertek. Pedig a megfogalmazott gondolatai hasonlóak a többi interjújában közöltekhez, ám néhány apróság, élet- vagy művészetbeli tény, összefüggés kizárólag ezekben kerül elő, s ezért megkerülhetetlenek a kutatás számára is.

A dokumentumokat Tóth Menyhért szerzői jogörököse, Zsellér Jenő olvasatában és az ő, valamint a Kecskeméti Képtár tulajdonából (ezt külön nem jelezzük) közöljük. A szövegek kiolvasását és helyesírását dr. Tóth Piroska véglegesítésében adjuk közre.

I. Levelezéséből

1. Tóth Menyhért édesapjának, Tóth Istvánnak a frontra

Miske, 1916. március 8.

Dicsértessék a Jézus Krisztus. Kedves papám. Itt küldöm a levelezőlapot, amely Krisztus urunk mennybemenetelét ábrázolja. Kívánom, hogy leljen meg egészségesben, mert mink egészségesek vagyunk.

Kedves papám, tudatom magával, hogy ezen levelezőlapot a plébános úrtól kaptam ajándékba. Én pedig magának küldöm, hogy legyenek segítségére az angyalok és az Úr Jézus. Bezárom levelem írását. Isten vele.

(postai levelezőlap, autográf, Zsellér 278.)

2. Tóth Menyhért édesapjának, Tóth Istvánnak a frontra

Miske, 1916. augusztus

Dicsértessék a Jézus Krisztus.

Kedves Papám és kedves Papánk. Jó reggelt, jó napot vagy jó estét kívánunk magának. Mint vándorló kis árva madarak, beköszöntünk magához, mivel tovább nem megyünk, és beszélünk, hogy adjon nekünk szállást. Itten akarunk maradni, mert mink immár nem akarunk tovább utazni. Fogadja tehát szívesen e vándor vendéget, ki búbánat közt magához érkezett. Eljöttünk meglátogatni kedves édes Papánkat, hogy lássa maga is bánatos arcunkat. Bárcsak tudnánk szólni testi szavainkkal, hogy átkarolnánk magát bánatos karjainkkal. De nem tudunk szólni, mert papíron vagyunk, azért nincs meg nekünk a gyermeki

13 Kernács Gabriella: *Fehér izzásban. Önvallomás – párbeszédben*. Művészet, 1976/3. 2–4., Kovács Dezső: *A fehér szín a tartalom és az eszköz szintézise*. Új Írás, 1979/9. 36–42., Sümei György: „A szeretet emeli föl az embert”. *Forrás*, 1983/9. 62–68.

14 Csapó György: *Közelképek*. Bp., 1983. 201–205.

vágyunk. Ily módon most már örökké magánál maradunk, és most mindig a magáé vagyunk.

Bezárom levelem írását. Isten vele.

(Kézírással az édesanyát, Tóth Menyhértet és Böske húgát megörökítő fényképen.)

3. Tóth Menyhért a szüleinek

Baja, 1927. jan. 30.

Kedves Szüleim!

Ne lepődjenek meg azon, hogy ma nem utaztam haza. Nagyon fontos ok miatt maradtam vissza. Egy nagy kiállítás nyílt meg itt (február) hó 2-án: a leghíresebb magyar festőművészek fognak felvonulni képeikkel. Ezen a kiállításon én is fogok szerepelni. Életpályám legfontosabb esete lesz ez, amelyet most fogok túlélni. Hogy miként jutottam ehhez, azt is megírom. Horváth tisztelendő úrral elmentünk Éber festőművész úrhoz¹⁵ a képekkel és a rajzokkal, hogy mondja meg a véleményét róluk. Ő nem volt odahaza tegnap, mikor nála voltunk, azonban a családja odahaza volt. Nagyon szívesen láttak bennünket. A képek láttára egészen meglepődtek, és szinte hihetetlen volt előttük, hogy azok az én kezeim alól kerültek ki. Este volt már, mikor elmentünk tőlük, a képeket azonban otthagytuk, és nekem azt a tanácsot adták, hogy menjek el hozzájuk másnap reggel, amikor otthon lesz a mester. Úgy is történt. A munkám nagyon meghiúsította (a mestert), és azt mondta, hogy bünt követne el, ha nem tenne az érdekemben valamit. A mai napot nála töltöttem, ebédre (is) meghívott. Ez a nap volt talán életemnek legboldogabb napja. A délutáni órákban érkezett meg Bpestről Déry¹⁶ méltóságos úr, a Magy. Nemzeti Szalon igazgatója, aki a kiállítással kapcsolatosan jött Bajára. Éber festőművész úr bemutatott neki engemet a képeimmel együtt. Az igazgató úr nagy örömeinek adott kifejezést, hogy engem megismert. Megígérte, hogy a leghíresebb festőművészek képeivel együtt én is megjelenek a kiállításon,¹⁷ merthogy úgy látja, hogy az én tehetségem magas nívón áll, és azt is megígérte, hogy segítségemre lesz.

Szinte hihetetlen ugye, Kedves Szüleim? De ez a valóság! Még egyéb meglepetés is vár önökre, amit majd akkor tudnak, ha hazamegyek. Nagyon boldog vagyok.

Üdvözlöm a Doktor urat, Erzsikét és Anti barátomat is.

Szerető fiuk:

Menyhért

(Zsellér 340.)

15 Id. Éber Sándor (1878–1947) festőművész, 1902-től Baján rajztanár.

16 Déry Béla (1870–1932) festőművész, az 1910-es évektől a Nemzeti Szalon igazgatója volt.

17 Az 1927. február 2-án nyílt kiállításon Tóth Menyhérttől „néhány tanulmányfejet” állítottak ki. A Nemzeti Szalon 1928. szeptemberi bajai őszi tárlatán pedig már a katalógusban is rögzítették a bemutatott műveit: *Erdei tó, Cigánylakodalom, Fák*.

Mélyen Tisztelt Mester!

Meleghangú, szíves tanácsa folytán – mély alázattal bátorkodom közölni –, hogy a Képzőművészeti Főiskola felvételi módozatait tartalmazó tájékoztatót kérésemre megküldték.

Megfelelő információk elnyerése céljából, a jelenlegi helyzetemnek figyelembe vétele mellett, az összesen 6-ból álló tájékoztatót áttanulmányoztam, s ennek pontjaiból a következőképpen hangzókat tartottam a legfontosabbnak följegyezni:

- Rendkívüli hallgatók azok, kiknek tanulmányi előképzettsége rendes hallgatóul való felvétel alapja nem lehet.
- Új növendékek csakis korlátolt számban vehetők fel.
- Megfelelő előtanulmányokkal bíróknál, a vizsgálat eredménye alapján, a Rectori Tanács határoz a felvétel felől. Itt az általános korábbi előtanulmány minősítése is figyelembe vétetik.
- Jelentkezni szept. 3–7–10–13-ra közbeeső napokon kell, a vizsgálatok 17–20-ig tartanak.

Megjegyzem alázattal, hogy ezen tájékoztatóban úgy a felvételi, mint a tanköltség megjelölése nem volt, ezekre vonatkozólag ugyanis a következőket közölhetem alázattal: a felvételi vizsgálat költségét – tekintettel az evvel kapcsolatos kiadásokra –, a jelenlegi helyzetemnél fogva fedezni tudom, tekintettel ennek az időnek kb. 60 pengőig terjedő költségére.

A további tanköltségekre vonatkozólag az alábbi eredmények voltak elérhetők:

1. Szüleim minden igyekezetükkel – vagyonukhoz mérten – támogatni fognak, kb. 40 pengőt havonta, s az élelmezési kérdés jelentős részének megoldását/vállalják/.

2. Kalocsán a Főszolgabíró Úrnál¹⁸... vagy a Községnél vagy a Vármegyénél felvételezhető meglehetősen (támogatás).

3. Kalocsán, Oszwald méltóságos úrnál is voltam. Ő már ismer engem. Egyszer a nyáron volt nálam a képző-növendékekkel és a munkámra vonatkozóan igaz tetszésének adott kifejezést, és megígérte, hogy szükség esetén segíteni fog majd az előrejutásom érdekében. Ennél fogva mentem most hozzá, miután ő a következőket mondotta nekem: olyan nagytehetségű művésznak, mint Éber Mester ajánlata folytán sikerülne bejutni a festőiskolába, én, (aki) ismerem a helyzetedet (anyagi), s ennek tudatában (majd) igyekezni fogok megtenni a kellő lépéseket az Érsekségnél, a Káptalannál s még egyéb helyeken is, és bízom annak kieszközlésében, hogy részesülhatsz megfelelő tanulmányi segélyben, mindenesetre, miután az iskolába való felvétel sikerült.

Meleg szavai után, hálásan megköszönve a lelkes pártfogást, távoztam tőle.

Én, ezek után, Istenembe vetett erős hittel, s az Ön lelket erősítő bátorítására és önzetlen nagylelkűsége mellett, szorgalmam teljes kifejtésével dolgozom, hogy elérhessem az elem kítűzött célt. Ha a Jóisten meghallgatja kérésem, Ő utána Önnek tartozom örök hálával.

¹⁸ Oszwald József pap, 1927-től a Kalocsai Érseki Tanítóképző Intézet igazgatója.

Ezen kívül még az szolgálna életem feladatául, hogy földi halandó létemre bár, lelkem legmelegebb hangján a színeimmel beszélnek a lelkekhez.

Hálás tisztelő híve:

Tóth Menyhért

(Zsellér 341.)

5. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest, 1930. október 1.

Kedves Papa és Mama!

Az e hó 27-én küldött csomagot megkaptam. A benne levőket is megtaláltam. Köszönöm szépen.

Ezt a lapot már bentről (Pestről) írom, ugyanis változtattam a lakásomat. Ti. többféle okok miatt:

1. Tekintettel arra, hogy jönnek a hideg, nedves idők, és Kispesten a villamostól még meglehetősen távolságba kellett gyalogolni naponta.

2. A villamos költség havonként majdnem annyiba kerül, mint itt, Pesten a lakás havi bérlete.

3. A szabadidőm nagy része utazással telne le, ha csak egy pár óráról is van szó, ezt így nem használhattam ki célszerűen.

Tehát ezért határoztam el, hogy bejövök, hiszen ez sok tekintetben előnyösebb. Ez az új lakásom nagyon közel van az iskolához, alig 100 lépésnyire. Mától, vagyis 1-jétől itt lakom az egyik kollégával. Írhatnak a megjelölt címre.

Menyhért

(Zsellér 281.)

6. Tóth Menyhért kérvénye a Képzőművészeti Főiskola Rektori Tanácsához

Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Tekintetes Rektori Tanácsának

Alázatos kérelme Tóth Menyhért II. éves rendkívüli hallgatónak

Budapest, 1931. jún. 6-án

Tekintetes Rektori Tanács!

Azzal az alázatos kéréssel fordulok a Tekintetes Tanácshoz, hogy engem a kecskeméti művésztelepre fölvenni¹⁹ méltóztassék július elejétől augusztus végéig.

Kérésem indoklásául elsorolom, hogy teljesen szegény sorsú vagyok, úgyszintén vidéken élő Szüleim is azok. Miért is a nyári szünidő tartalma alatt zavartalan munkahelyet nem biztosíthatnak.

Megújítva alázatos kérésem, magamat a Tekintetes Tanács kegyes jóindulata bízva,

maradok teljes tisztelettel:

Tóth Menyhért

II. éves rendkívüli hallgató

(Zsellér 297.)

¹⁹ Tóth Menyhért akkor nem jutott el a Kecskeméti Művésztelepre (v. ö.: Sümegi György: *A Kecskeméti Művésztelep és Alkotóház*. Bp., 1996. 73.), majd csak az 1970-es évtizedben dolgozott ott, az Alkotóházban.

7. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest (1931 nyara?)

K. Papa és Mama!

A július 5-én írt levelüket megkaptam. Megértettem mindent.

Amit a helyzetem felől írtam (ti. hogy itt maradok-e vagy sem), úgy hiszem, hogy mégis haza fogok utazni, mert az a dolog, amire volt kilátásom, nem járt anyagi eredménnyel. Erkölcsileg szép sikerem volt a pályázaton (a tanárom, Vaszary szavai szerint), de hát ő sem tud mindent kivívni a növendékek érdekében, meg voltak közelebb esők, amit tudtam. Nem baj!

Egy másik eshetőség, ami ugyan nem maradt eredménytelen, de ez idő szerint várunk kell – majd otthon el fogom mondani K. Szüleimnek a dolgot. Minden esetre azért mennék haza, hogy sokat dolgozhassak. Talán jó volna Horváth plébános úrhoz is leutazni egy kis időre, föltéve, ha lehet.

Valószínűleg a jövő héten utazom haza. Addig is csók. K. Szül.

Menyhért

(Zsellér 288.)

8. Tóth Menyhért a „Nagyságos Vaszary-műterem növendékeinek”

Budapest, VI. Bajza u. 23. Eprekert

Miske (1932 nyara?)

Kedves Fiúk!

Szépen kérek benneteket, h. a rajzaimra, melyek, azt hiszem, részben szekrényen, részben ládán, lábán v. járdán v. mit tudom én – vigyázatok.

Bár már időnk bételt – (kínnal rágom bételt), ételt tolvaj, Ó!... dehogyan nem vártok!! Hajas tonzúrátok pirosra sült (?) Ti – ülve csücsülve, kiki tütülve. Nyárban mit tevétek – halad tevétek. Hogy Én? Hej-haj!, rajzon-taposás te!, vétek! Ilyképp „sírok”, jajj, vigyázz.

Ölel Kollegátok Menyhért.

(Zsellér 291.)

9. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest (1932. szeptember?)

Kedves Papám, Mamám!

Az utazó kosaramba csomagolják a festékeket, olaj és akvarell rajztömböt, ecseteket (a piktor Ferinél is van egynehány) és az állványt, mellékötvé a kosárhoz (talán még a pasztelleket is), szóval, minden festékszert, kivéve a dobozokat. A vásznakot, amire festeni lehet is csomagolják.

A szobafestő keféket is, mert szükség lehet rá. Az egész dolgot küldjék el, amilyen sürgősen lehet, valamelyik kofa, v. a Páperka, v. Gubacska v. Csatai Róza által. Én várni fogom őket a hajónál, h. ők ne cipeljék. Én dolgozni próbálok valamit. A fogkefét és ami hozzá tartozik. Talán a rajzokra, amiket odahaza készítettem, szükségem lesz, de ezt nem látom még fontosnak, ne is küldjék, míg nem írok. Pénzt szeretnék valami módon csinálni, szerezni, ha lesz munka. Cipőt is küldjék, s a kék ruhát.

Csók K. Szül. Menyhért

Lakásom: VIII. Szerdahelyi út 16. I. 15. sz.

(Zsellér 289.)

10. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest (1932. ősz)

Kedves Papám és Kedves Mamám!

Megkaptam a csomagot és a pénzt. Most csak kevesebbet írok. Kicsit több időt, illetőleg jobbat kellett volna erre a célra áldozni. Ezt a levelet ebéd után írom. Kicsit siettem az ebéddel. Semmi újságot nem tudok. Beiratkoztunk a második félévre. Kedves Papának arra a kérdésére, hogy ki a tanárom, írom, hogy most Vaszaryt helyettesíti Réti, ti. Vaszaryt nyugdíjazták, illetőleg elbocsájtották a Főiskoláról.²⁰ Tehát most nekem Réti István a tanárom. Gondolkozom, hogy jó lenne egy másik tanárhoz átmenni. Hogy melyik lenne legjobb, még nem tudom.

Írjon Kedves Papám sűrűbben, ha van ideje, mindenről, ami ha van tanácsa is. De nem csak az, hanem minden, a helyzetük, úgy, mint van. Én is fogok többet. Köszönök m.

Csók: Menyhért

(Zsellér 284.)

11. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest, 1933. január 18.

Kedves Papám és Kedves Mamám!

Tudatom magukkal, hogy megkaptam a csomagot, már el is fogyasztottam, és még mindig nem válaszoltam, elhalogattam, pedig akkor kellett volna mindjárt írni, amikor kibontottam, és megtaláltam mindent benne. Most ezt a lapot az utcán írom, amint délután a Főiskolából megyek a múltbam megjavításáról érdeklődni arra helyre, ahol készítették.

Azóta, hogy utoljára írtam, nem történt semmi különösebb. Hiányosan, de bejárok az iskolába. Elkezdtem festeni otthon egy képet a lakásért Krivátsynak.

A szennyes ruhát kell majd hazaküldeni, akkor többet fogok írni, ami válasz lesz a levelükre. Lehet, hogy külön is küldöm a levelet. Még Krivátsynál lakom. Köszönöm a csomagot és pénzt.

Csók: Menyhért

(Zsellér 283.)

12. Tóth Menyhért Úr Mihály főiskolai altisztnek

Miske (1933–34?)

Kedves Úr bácsi!

Nagyon szépen kérem, ha a Főiskoláról, a Rektori hivatalból az indexemet kikérné, ti. nincsen más, akit megkérnék erre, azért kérem szépen. A rajzokat is, mik még ott vannak, jó lenne, ha haza küldhetné őket.

Egyúttal, ha lehetséges volna, ti. azért írok Kedves Úr bácsinak, hogy nem tudom, hogy a Rektori hivatalban van-e ilyenkor hivatal, ha van, s hogy ha

²⁰ A modern szemléletű művészetoktatás két legfontosabb képviselőjét, Csók Istvánt és Tóth Menyhért mesterét, Vaszary Jánost 1932 őszén nyugdíjazták a Képzőművészeti Főiskoláról. Ez konfliktust, jelentős elbizonytalanodást okozhatott Tóth Menyhértnek, aki ekkor ugyan Réti Istvánt választotta mesteréül (1932/33-as tanévben ő tanította), de az 1933/34-es tanévben nem iratkozott be a Főiskolára, hazament Miskére.

kéréssel nem okoznék külön fáradságot, még arra is nagyon szépen kérem, h. a Főiskola legújabb alapszabályait (egy füzetszerű nyomtatvány) kedves Erzsikének, ki a hivatalba van

(Befejezetlen, el nem küldött levél)

13. Tóth Menyhért a szüleinek

Bp. 1935. IV. 8.

Kedves Apóka és Mamika!

Ne csodálkozzanak, hogy nem írok, nem nagyon érek reá.

Hát nagyon vigyázzanak. Ha én otthon volnék, talán könnyebb lenne, de ne búsuljanak, az Istennél van minden.

Ne féljenek a betegségtől – de közben óvatosnak kell lenni, hogy ne súlyosbodjon. Mert az egészség a legdrágább kincs. Majd ha az Isten megsegíti magukat, akkor majd a szőlő is meg lesz csinálva, most ne törődjenek azzal, és ne is erőltessék magukat.

Hát én megvagyok, a vizsgákra most készülünk, ezért is nincs időm, de hát ezen is túl leszünk. A vásárra is szerettem volna kimenni, de nem volt idő. Hát csak igyekszem a szép dolgokat látni.

Köszönöm a kedves Mariskáék üdvözetét és az ismerősökét, és Kedves Szüleimet pedig segítse az Isten, minél előbb fölgyógyulhassanak.

Csók: Menyhért

(Zsellér 285.)

14. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest, 1935. V. 24.

Kedves Szüleim!

Egy db. *Szegénységi bizonyítványra* volna szükség, amely úgy K. Szüleim, mint az én szegénységemet bizonyítja. Kérje *meg erre a K. főjegyző* urat (meleg üdvözetem átadását is): és a lehetőséghez mérten elküldené nekem K. Apóka minél előbb!

Hát hogy vagyok? Vagyok. Eléggé túrhetően.

Jók az idők is (mellékesen), majdnem minden nap esik itt eső. Ez jó is májusban.

Hát otthon mi van?

Vasárnap kinn voltunk Pestről nem messze egy kollégával, olyan kirándulásféle, inkább háztelket megnézni, amit a kollégám vett. *170 négyzetögl.* És nagyon kér engem, hogy társuljak vele, ugyanis az összes költségeket ő fedezi, én csak gyakorlatilag segítenék az építésben és a kertészkedésben, és az egésznek a fele az enyém volna, sőt, hat év múlva ő külföldre szándékozna menni, akkor teljesen az enyém volna, amint mondja. Mit szólnak hozzá? Írjanak, ha ugyan gondolják, hogy érdemes, vagy nem.

Csók K. Marist és K. Szül.

Szerető fiuk:

Menyhért

(Zsellér 282.)

15. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest, 1935. IV. 29-én

Kedves Szüleim!

Nem írtam a húsvéti ünnepek alatt. Hát úgy elég jól telt a Húsvét, csak az volt a baj, hogy nem locsolhattam meg az otthoniakat, de hát ez sem olyan nagy baj talán.

Gyönyörű idő van. Szép a természet, csak én nem nagyon látom a természetet a házaktól. Vasárnaponként valamilyen szebb helyre, vagy a Gellért hegyre, vagy a Ligetbe, vagy a Budai hegyekbe (igaz, hogy ez az utóbbi kissé messze van), így hát csak a közelebbi szép helyekre megyek, ami ilyenkor igazán szép. Virágzó fák és bokrok tarkasága, zöldülő domboldalak. A Liget is szép ilyenkor, meg a városi parkok.

A vidék sem olyan unalmas ilyenkor. Hát csak megvagyunk. Isten segítsen bennünket.

Csók Kedves Pap. és Mamát.

Szerető fiuk, Menyhért

(Zsellér 286.)

16. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest (1935) V. 13.

Kedves Szüleim!

Még el is felejtettem megköszönni, amit a Kedves Sógor által küldtek.

Nagyon jó volt a bor is, már ti. egy-két közelebbi kollégát is megkínáltam, és ezek véleménye szerint.

Ma volt a vizsga, a múlt héten is volt már egy, szóval, túl vagyok mind a két-
tőn, csak az eredményt még nem tudom, de majd rövidesen ezt is tudomásomra adják. Azt hiszem, jó lesz. Egyébként jól vagyok.

El kell küldjem a fehérneműt is, hogy kimossa a kedves Mama, mert már elfogyott a tiszta. Hát csak csinálják úgy a dolgot, amint legjobbnak gondolják, és ha valami fontos van, amit tudni kellene, akkor csak írjanak. A Sógorral keveset beszéltem, mert őneki sem volt ideje, és nekem sem.

Hát Isten segítségükre legyen. Csók. K. Szüleimet és K. Marist.

Sz. fiuk, Menyhért

(Zsellér 287.)

17. Tóth Menyhért a szüleinek

Budapest (1936. február?)

Kedves Apika és Mama!

Megkaptam a csomagot. Nagyon köszönöm.

Aranyos Mamikám, nincsen semmi baj. Nagyon jól esik minden.

Hát semmi különösebb nincs. Jól érezzék magukat a Farsang alatt. Azt kívánom. Az ismerősökkel is, ha találkoznak, pl. Hermanék, muzsikusok, üdvözölöm őket.

És a szomszédokat, a közelieket. Mi is kaptunk háromnapos szünetet a Farsangra való tekintettel.

Azért írok már ilyen későn, mert valahogy nem érek reá. Hát mit írjak még? Isten velük.

Lehet mindent a Főiskolára küldeni. Ahol laktam eddig, azokkal is jóba vagyok, esetleg, ha oda is írának, se volna baj.

(Befejezetlen, Zsellér 290.)

18. Tóth Menyhért Krivátsy Szüts György festőművész tanárnak

Budapest, (1941. nyara)

Nagyságos Igazgató Úr

Betegségének híre mélyen megdöbbsentett. (Talán még kegyeskedik emlékezni reám?) Otthon, vidéken munkálkodtam a Főiskola elvégzése óta, ahol sikerült nagy küzdelmek árán egy kiállításra való anyagot gyűjtenem. A tavasszal Basilides²¹ Igazgató Úrral megbeszéltük kiállításom idejét, ami szeptemberre állapított meg általa. Igyekeztem fölhozni munkáimat, hogy a vonatkozóak: kiválasztás, bekeretezés stb. idejében végbemehessen. Mivel Basilides Igazgató Úrral jelenleg nem beszélhetek ez ügyben, kérném alázattal, ha kegyeskedne ezzel kapcsolatosan tájékoztatni. Képeim, mik még a hajóállomásnál vannak, elvihetném-e a „Múbarátba”, amíg Basilides Igazgató Úr megérkezik, vagy pedig leendő lakásomra vinném. – Részemről nem volna baj, ha októberben²² volna a kiállításom.

Nagybecsű válaszát várva, maradtam teljes tisztelettel

Tóth Menyhért

(El nem küldött levél)

19. Bod László festőművész Tóth Menyhértnek

Budapest, 1941. XII. 16.

Kedves Menyuskám!

Eddig azért nem válaszoltam neked, mert nem tartottam aktuálisnak, mivel a múlt hét szerdáján én feladtam számodra az anyagot.

Most kezdek kicsit félni, mert azóta semmi hírt nem hallottam a csomagról. Nem tudom, hogy te megkaptad-e, vagy pedig elveszett. Ma még megvárom a postást, s ha nem hoz semmit, megyek reklamálni. Ha közben viszont megjön az utánvételezés, akkor meg fogok nyugodni.

Szóval, ne haragudj rám, én ígéretemet betartottam. Ha valami hiba esett, azért pedig a posta a hibás.

No, a viszontlátásig üdvözöllek, s jó munkát kívánok (egyben boldog karácsonyt is)

B. Laci

21 Basilides Barna (1903–1967) festő, grafikus, gobelintervező, a Múbarát művészeti igazgatója (1940–41).

22 A Múbarát XXV. kiállításán (1941. szept. 28. – okt. 12., Marosán László és Éles István társaságában) Tóth Menyhért 28 olajfestményt állított ki.

20. dr. Ijjas József Tóth Menyhértnek

(Kalocsa, 1946–47?)

Kedves Menyus!

Kérem, mentsen ki a vendég Művész uraknál. Mégis jobbnak látom, ha nem hagyom el a szobát ilyen gyengélkedő állapotban, amiben vagyok.

Kívánok a Művész uraknak szép sikert a kiállításához.

Szívélyes üdvözlettel

dr. Ijjas József
plébános

21. Tóth Menyhért Kerényi Jenő szobrászművésznék

Miske, 1946. XII. 19.

Édes Jenőkém!

Egy szót se, mert nem érdemes ezért. És ne is küldj érte semmit, mert ism, csekélység. Ellenben visszaküldheted üresen és talán következőleg rövidebben küldöm el.

Szívből kívánok (kívánunk) Életteljes Karácsonyt!

Kézcsók Erzsikének.

Szeretettel üdv:

Menyhért

22. Illés Árpád festőművész Tóth Menyhértnek

Bp., 1948. július 15.

Kedves Menyuskám!

A nálam elraktározott képeidet postacsomagként feladtam címedre. Erre azért van szükség, mert pár héten belül világra jön a kis Illés. A konyhát most átalakítjuk a kölyök számára is használható helyiséggé, és ott most minden helyre szükség lesz. Tehát nincs helyem, ahol műveidet tartsam. (Már különben is régen kértelek, hogy szállítsd el innen!) Reményilem, a képek szerencsésen érkeznek meg Miskére, s Te sem haragszol meg rám. Különben minden szépet és jót kívánok Neked. Reményilem, sokat festesz, újabb remekműveket hozva létre.

Szeretettel köszöntelek

Árpád

23. Horváth Sándor Tóth Menyhértnek

Szeged, 1949. november 28.

Kedves Menyus!

Utólag szeretnék tisztázni egy kérdést, melyről Miskén sokat vitatkoztunk és veszekedtünk. Nem akarok sokat kertelni, egyszóval rájöttem, hogy Neked igazad van, amit Te csinálsz, valóban művészet, helyes és nagyon könnyen érthető is. Szegeden van egy elég komoly múzeum. Itt Munkácsy, Paál László, Csók, Benczúr stb.-től mindent meg lehet találni, csak Téged nem. Már nem egy képedre értem, hanem a stílusra. Azt akarom ezzel mondani, hogy a felsorolt nagyok közül már egyik sem tud kielégíteni, csak közömbösen tudom nézni, és most látom, hogy a Te műveidben sokkal több van.

Jött egy inspiráció, és egyszerre, egy pillanat alatt mindent megértettem. Csak ezt akartam mondani, és ne haragudj a meg nem-értésért, a veszekedésért.

December 15. felé megyek haza, akkor majd bővebben beszélgetünk, de azért addig is jól esne, ha írnál.

Baráti üdvözléssel

Sándor

24. Tóth Menyhért Koszta Rozália festőművésznék

Miske, 1962. január 8.

Kedves Rozikám!

Köszönöm kedves lapodat. Hát, kellene sok mindenről írnom.

Múlt okt.-ben jártam Pesten. Láttam Henry Moore angol szobrászt az Ernstben.²³ Nagyon „lefogott”. Nem tudom láttad-e? Történelminek tartom – többet szóban nem igen tudok. Még annyit: én ilyen esetben sisakrostélyt veszek fel, és vívok – ki jobban, ti. szeretném őt legyőzni. Persze, nélküle is vívtam és vívok, de e szobrok megérdemelnek minden fáradságot, még ha más anyaggal is /vásznon/ csinálom.

Azóta sokat „élek”.

Kedvesem, nincs nagyobb boldogság, mint vívni műfajunkban (festészet). Szeretném, ha látnál tőlem valami újabbat.

Téged nagyon Érdemesnek érzek. Hát csak vívjál te is Istenigazában, mint ahogy megismertelek.

Persze, nehéz ez, a legnehezebb, de megéri. Láttam tőled a „Művészet”-ben, és olvastam is egynéhányszor. Hát így tovább. Most szintén fönt jártam Pesten. A „Plakát”-ot is láttam, és a Lengyel iparművészetet, sok textíliát stb., mind üde dolgok, elgondolkoztató: itt minden megengedhető a Plakátnál, és csak éppen a képzőművészetünkben (festészet) gátlások vannak, de hát nem baj. Én már nem változok, legfeljebb fokozottabb odaadásban! Fent egy „Fészek”-i előadáson (Lengyelek) talákoztam néhány kedves Nyári Tokaji „Lókötővel”, köztük Csériverl²⁴ is, persze. A jövő nyári találkozó reményében Tokajban.

Xantus²⁵ kiállítását is a múltkori fönt létem alatt láttam, sokban tetszett.

Rozikám talán furcsának találod, hogy írok újból, de hát nem bírtam ki, hogy ne írjak, fogadd hát így!

Igaz üdvözetem kedves Szüleidnek és legjobb kívánságaim neked. Virágon boldogító eredményeket, teljes győzelmet ez Újévben!!

Szeretettel

Menyhért

23 Az 1961. októberi kiállításon Henry Moore szobrai nagyméretűre nagyított fotókon voltak láthatók az Ernst Múzeumban.

24 Cséri Lajos (1928) szobrászművész, a tokaji művésztelep vezetője azokban az években, amikor Tóth Menyhért is odajárt.

25 Xantus Gyula (1919–1993) festőművész, rajzpedagógusnak az Ernst Múzeumban 1961-ben rendezett kiállítását látta Tóth Menyhért. Xantus megemlékezik Tóth Menyhértről a tokaji művésztelepről, az ottani emlékeiről írt könyvében. *Tokaji bohémek*. Szerk.: Makoldi Sándorné. Tokaj, 1995. 28–33.

Bocsáss a hétköznapi (ceruza) írásomért.
(Fekvő, iddogáló figura rajza fölött és alatta írása)
„Kicsi Városka Legzamatosabb bortermelője” Te! Köszönöm...!
Szív-heverészve
Boldogan kortyolgotom”!
Köszöntve: Menyhért
(autográf, el nem küldött levél)

25. Budapest, VI. kerületi Rendőrkapitányság Tóth Menyhértnek
Budapest, 1968. április 18.

Tóth Menyhért
Sopron Bástya u. 65,
Felkérem, hogy a Budapest, VI. ker., Bajcsy-Zsilinszky u. 21. szám alatti lakása kijelentkezésének rendezése végett folyó hó 24-én a Budapest, VI. ker., Izabella utca 61. fsz. 1. szám alatt feltétlen jelenjen meg. Meg nem jelenése esetén az 1957. évi IV. trv. 20. § alapján pénzbírsággal sújtom, esetleges elővezetését saját költségére elrendelem.
Mészáros Sándor r. alezr.
Igrend. Aloszt. vezető

26. Tóth Menyhért Lándori Angélának²⁶
Budapest, 1969. IV. 7.

Isteni Kincsem!
A Dunánál írok. Szép Nap! Hozzád visz a víz is, a tűz is! No, meg a holnap!
Ma, hétfő du., szépen telik, engedelmesen, de csak ha „*nálad vagyok*”. Különben kibírhatatlan volna!

Életem, úgy sorjában, ha ugyan lehet, illetve „visszafelé”: (ezt a zsebemből „halásztam” elő, jegyzések, bocsáss!). Tegnap O. Attiláék²⁷ vendége voltam. Szép est volt. Láttam magamat (láttuk). Nem tudom, te igen-e? Nagyon tetszett mindenkinek, de élve majd bővebben...

Drágácskám, te hogy vagy?

Szombaton Mannáék²⁸ vendége voltam. Nagyon kedvesek voltak, még az enivaló is remek volt, u.i. B. Laci mamájával összefogtak, hogy megetessenek, sok mindent készítettek, még a kislány is segített, de hiába (!), u.i. előtte otthon nagyon beettem.

Patkó I. 20 literes hordójából a nagy 15 literesbe fejtettem. Két tojást ütöttem 3 decibe és narancs, sőt még hagyma is bele. Igazán kitűnő bor! Még neked is jó lesz. Ha marad. Bocsá! *Persze, hogy marad.*

26 Tóth Menyhért 1970. június 30-án kötött házasságot Mende Gusztáv özvegyével, született Lándori Angéla (1905–1981) festőművésszel Sopronban, a Szt. György-dómban.

27 Orbán Attila restaurátor és művészettörténész felesége, O. Jobbágyi Zsuzsa, mindketten a Magyar Nemzeti Galériában dolgoztak.

28 Supka Magdolna (1914–2005) – népszerű nevén: Manna – művészettörténész, férje Bényi László (1909–2004) festőművész, leányuk Bényi Eszter (1951).

Attilaék szándéka: ha Te is már itt leszel, náluk összejövünk: Mannáék, Ők, a fiatalok, Csohány²⁹ és még néhány ismerős és csinálunk egy „Menyusék”-estet, mondják. (Vágyó türelemmel várnak). Persze, csak ha úgy érzed, hogy jöhetsz. Bár a holnapom csak a jelenléteddel (Te Legdrágább Kincsem) volna teljes, de az egészséged mindennél fontosabb.

Akik eddig látták a kiállítást, nagyon tetszett mindenkinek, a tévéseknek is és más „fontosak”-nak. Pl. a „Párnahímzők” már gazdára találtak: Máriaágy Félixné. A kis Bolla doktor³⁰ még érkezésem előtt megvette egy 60x80-asomat 2000-ért. 500-at fizetett, a többi részletre. Persze mindenki sikert jósol, *Életem!* Talán még te is (?) Minden ismerősünk szeretettel gondol rád. Én kifejezhetetlen örök tűzzel öllelek és csókollak a viszontlátásig!!! Amint csak tudsz jönni, akkor jöjj el! A sok többi majd élőszóval mondom.

Kecskeméten Bollával voltam, elhoztuk a 3 képet.

Legdrágább Életem!

Eljöttem a „Nyugati”-hoz. Itt van posta, így hát „megtoldhatom”... Tudod, nagyon érdekes volt a tévéfelvétel!³¹ Összesen hatan voltak. Nagyon kedvesek, előzékenyek voltak, de csak legfeljebb három-négy képet számítottak közlésre, de mivel el voltak ragadtatva a képeimtől, rendkívül érdekes „munkásságnak” minősítették”, így hát többet, tizenöt-húszat vettek le. Persze, kb. csak tízet mutattak be. Az én mondókám is igen tetszett nekik. A Mannáé is, ő ugyan nem volt látható. Nagyon szép ismertetés volt.

Vagy hárommillió a falusi tévénező, mondták. Mondták: örülhet a falu, hogy ilyen szépet láthatnak szülöttüktől (úgymond). Sokáig, kb. 4 óra hosszat tartott a felvétel. Utána kávé melletti „eszmecsere” a munkásságonról. Manna mindig remek volt. Ő mondta nekem: elsőnek Téged értesítselek (szombaton vagy vasárnap). Hát így volt, *Életem*. Ha lehet, még a megnyitó után azonnal, de legkésőbb szerdán minden felől tájékoztatlak. Szép volt a versed, de szép leszel te magad, ha már jöhetsz.

Örök ölelés: Menyusodtól

A fiatalokat is szeretettel üdvözlöm, csókolom: M.

(Zsellér 276.)

27. Tóth Menyhért Lándori Angélának

Székesfehérvár, 1970. V. 20.

Mindenem!

Manna és S. Pista³² elbűvölten álltak a „Parasztok”³³ előtt. Manna: nem élt hiába eddig is, de ezután!!! *Mindennel telítve van a kép! Csoda!* Nem gondolta

29 Csohány Kálmán (1925–1980) grafikusművész.

30 Dr. Bolla Kálmán orvos, műgyűjtő, fontos Tóth Menyhért-alkotásokat is tartalmazott a kollekcója.

31 A Hazafias Népfőnt VI. kerületi Klubjában volt kiállítása Tóth Menyhértnak, a tévéfelvétel arról készülhetett.

32 Solymár István (1924–1977) művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgató-helyettese, a *Művészet* folyóirat szerkesztője. Tóth Menyhértnak a Hazafias Népfőnt VI. kerületi klubjában rendezett 1969-es kiállítását ő nyitotta meg.

33 A *Parasztok* (1971, vászon, olaj, 162x230 cm, Kecskeméti Képtár) nemcsak a legnagyobb méretű munkája, hanem törekvései egyik legfontosabb összefoglalója, fő mű, chef d'oeuvre.

mégse, hogy ilyen Remek! Pista egy darabig szóhoz sem tudott jutni, csak állt, magyarán nyitott szájjal, aztán leült és hallgatott, csak később ocsúdott föl. Azt mondta: *a legszebb képe lesz a kiállításnak!* Hát gondolhatod, mennyire boldogít! (Még talán téged is. Bocsa...!) Lelkecském, szerintük: „Ne nyúljak hozzá, kész!” Persze, 25-ig még „néz”-ni fogom *bicskával a kezemben!* A Gali-gyerekek megígérték: elviszik.

Az utat (utunkat) tán jobb, ha nem részletezem, a fontos, hogy már itt vagyok. 19-én reggel indultam Miskéről, indulásunk napján éjfélkor érkeztünk. Szakadó esőben a garázsba (volt malom) álltunk, de másnap déltájban jöttek, ui. eső közben rakodtunk jószomszédi segítséggel: Margit Imréje, Rozi férje (a Jani nem ért rá), de sikerült lerakodni. A piros plüss bizony „bőrig ázott” a takaró ellenére, mégis oldalról kapta a jég-orkán levét, még tán Kapuvár táján (?) A „Parasztok” is kaptak egy kis „fúrást” (már ki is „restauráltam”), de szerencse: *szárazon* úszták meg.

Emillel nem sikerült beszélni, ő is a Balaton mentére „húzott” el saját nyári lakába érkezésünkkor (esőben), *ill. másnap.*

Kamiék tegnap, érkezésem estéjén, kedvesen fogadtak. Hullafáradtan rám is fért. A bort is megkezdtuk jó vacsora után. Hoztam, de Lenkéhez is (titokban, nehogy kérjen). Lacihoz holnap tán sikerül mennem. Kami szerint nagy a munka, de az ügyvéd majdnem széltoló. Kami szerint is. Többször is volt nála reménytelenül, de ne nyugtalankodjál, a dolgok mennek e nélkül is, de ígérte (az ügyvéd). Persze, ha öreg, hagyjuk. Egy tengeri kigyó lenne a munkája. Ismétlem: menni fog minden, csak legyen túl a beadáson. Igaz, a milliós vásárláson nem is voltam, pedig bent jártam, de se Manna, se Pista nem értek volna rá hozzám jönni, és ez mégiscsak fontosabb volt mindennél (hogy lássák).

Miskei érkezésem estéjén a Marcsáéknál aludtam. Ez jó volt. Beszéltem a kertiekkel is. Szépen nől minden zöldség (lesz minden). A külső kertben is elültették. (Desiék úgy látszik, igyekeznek.) De hallom, a többiek is elültettek már mindent, így ez megvan.

A piros matracot kitettük az eresz alá száradás végett. Marcsa be fogja tetetni a konyhába, ha megszáradt. Nem volt más mód.

Lelkecském, meglátom (vagy te is), hogy lesz jobb: Miskére vagy hozzád... 25. után! Vagy itt az építkezés mián kell maradni. Gondolom, teneked is elegend van ott, de persze, nem tudok mást, mint: *Vigyázz!* Hiszen csak a mások kergetését kell kivédenünk.

Életem, zárás. Fölszólítottak.

Magamba zárlak. Örökkön-örökké enyém vagy!!! Istenünkkel. Ámen. Írni fogok.

Örök csók: Menyusod

(Zsellér 295.)

28. Tóth Menyhért Lándori Angélának

Budapest, 1970. V. 23.

Lelkecském!

Laci szerint tetőpadlással jobb volna.³⁴ Tegnap voltam ott. Persze, csak gondolat. Nem is akarja, (hogy) beszéljek róla, mert esetleg hivatalból kifogá-

34 A Pesterzsébeten épülő lakásuk végleges kialakítási problémáiról van szó.

solják, de nem biztos. Én mindenesetre említem Bercinek, mit javasol. Neked is megírom elsőnek, bár Kami ajánlotta: hallgassak, míg Laci nem dönt. 150 cm volna a középmagasság. Árdifferencia nem volna, ui. a palatető még könnyebb, mint a beton (kb. 100 mázsával). Na meglátjuk, ugye? Életem, egyelőre ne írd Lacinak erről, csak ha jelez. Különben a gerenda beszerzése probléma az árvizek miatt. „Oda megy minden”. De bízok (Laci): nem lesz külön baj! Ma „lógni” akarok. Kicsit oldódni. Gondolom, kimegyek „veled” a Csillebércre. Persze, te „sokat gondolkozol”. Úgy, már indulok is, ott majd találkozunk a fák között. Lombok alja jó oázis, óh ház! Lelkünk-testünk „napozója”, szerelmünknek halk hozója, vivője, tartója, óvója. Drága Lényed a kohója! Életed, az Életem, az Életünk, az Élet! Én égek, azért írok, írom kedvem, gondom, sorsom, ami sorsod.

Lelkecském, az előbbi levél azért ment simán (nem expressz), mert kidobták a postáról, pontosabban: kikapták a kezemből, amint megcímeztem. Persze, gondolhatod: az illeték-osztálytól újból kaptam felszólítást a 6060 Ft illetékről. Ez a trehány pasi (ügyvéd) még mindig nem intézkedett. Kami is, én is kerestük külön-külön is, de nem tudjuk elcsípni hivatalában. De ha török-szakad, „elkapjuk”, és sarokba szorítjuk. Persze, szegény Laci van leginkább gátolva (OTP), de ismétlem: végére járunk!

Egyetlenem, ne lohold (vagy „égesd el magad”) a munkában, csak jó könnyűlépésben csinálj mindent. Én is a 25-iki beadás után meglátom, mit kell tenni, hogy jól menjen minden, és jól „menjek”. Persze, csak hozzád. *Ez a legjobb!!!*

Na, majd meglátjuk.

Lenke szólt a 300 miatt /májusi/. Én ugyan adhatnék neki, de hátha túlereszkelem anyagilag.

Egy-mindenem! Ha tudsz, írd, de *sohse sírj!!!* Ezzel és Isten kegyelmével örökön ölellek, tűz-csókkollak: Menyusod

Manna meg Pista már „befűtötték” az egész Galériát a „Parasztokkal”. Már mindenki ég (kíváncsiságtól), de majd meglátjuk. Megbocsátasz, kicsit „levegőre” kell mennem. Édesem, persze eszem és iszom is „Patkó savából”, ui. meglehetősen savanykás, de éppen nekem való! Nem tudom, te „birnád”-e? Kamiékénál savanyúbb, még Lenkének se „megy”, hála Istennek, így nekem kell „morzsolgatnom”. Na, de 25-én jönnek Attiláék, ezek biztos „ürgelukkal” jönnek, de legalább megkínálhatom őket valamivel. *Téged is. Na, mikor?*

Örök csók: Menyusod

Írj!

Hogy Miskén mi? Remélem, nincs különösebb baj, persze, még nem döntöttem (Miattad, Életem)! Megyek előbb oda, vagy se? Írd, hogy találsz (vagy találjuk ki jobban).

Életem! Örök csók, ölelés a viszontlátásig (bár ez utóige szerinted levelemben már közhely, nekem viszont mindig a legizgalmasabb „új”!!).

Na, ne búsulj, hiszen egyébként semmi baj, csak örülj Májusunknak!!!

Csók: Menyusod

(Zsellér 277.)

29. Tóth Menyhért Lándori Angélának

Miske, 1970. XII. 21.

Életörömöm!

Sehol penész, így „kinéz”! Ultra pora kőre, fára, „balzsamozott” benn a pára!
Sejj! Szerda est v. csüti reggel! Isten óvjon! Megyek reggel! (busz), addig is öllelek
és csókollak:

Menyusod

/Környezeteddel is persze.../

Mielőbb boldog viszontlátás. Menyus

(Zsellér 293.)

30. Tóth Menyhért Sümegei György muzeológusnak

Budapest, 1974. III. 20.

Drága Gyurkám!

Nem tudom, nem késtük-e le az Alföldi T-ot. Ha még van idő, – úgy megkérlek, ha más mód nincs, postán két kemény papír között légy szíves föladni (tán még idejében megkapják). Fáradozásodat méltóképpen honorálni fogom. Sajnos ez időben nem volt módomban hozzátok menni. Félegyházáról itt volt B. Miklós³⁵, úgy tudom Ti is tudtok róla. Meglehet, hogy rövidesen ott lehetek. Addig is Attiláékat³⁶ és Titeket³⁷ szívből üdvözöllek: Menyus

31. Tóth Menyhért Aczél Györgynek³⁸

Budapest, 1977. szeptember 14.

Aczél György elvtársnak,

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnökhelyettese

Budapest

Igen Tisztelt Aczél Elvtárs!

Szíves elnézését kérem, hogy soraimmal zavarom, de mindenek előtt – és kissé megkésve, miután vidéken tartózkodtam a mai napig – szeretnék Önnek 60. születésnapja alkalmából további eredményekben gazdag, boldog életet, jó egészséget kívánni népünk felemelkedéséért kifejtett, felelősségteljes munkájához!

Engedje meg, hogy ebből az alkalomból ezt a képemet igaz nagyrabecsülésem és szeretetem jeléül küldjem önnek ajándéku.

Kérem, fogadja tőlem olyan szívesen, mint amilyen szívbéli melegséggel nyújtom át – remélve, hogy munkám megnyeri tetszését.

Ismételten a legjobbakat kívánva, igaz nagyrabecsüléssel köszönti

(Gépirati másolat)

(Tóth Menyhért)

35 Bodor Miklós (1925–2010) festő- és grafikusművész, a Kiskunfélegyházi Múvelődési Ház igazgatója, aki akkor Tóth Menyhért-kiállítást készített elő.

36 Horváth Attila és H. Tóth Elvira megyei múzeumigazgató, régész házaspár.

37 A feleségemet, Sümeginé dr. Tóth Piroskát is üdvözölte Tóth Menyhért.

38 Lándori Angéla úgy tájékoztatta Zsellér Jenőt, hogy ezt a levelet Supka Magdolna gondolta el, fogalmazta, és az ő ösztönzésére küldte el az eredeti példányt Tóth Menyhért a címzettnek. A leírását is Supka végezhette, hiszen Tóth Menyhértnek nem volt írógépe.

32. Aczél György Tóth Menyhértnek

Budapest, 1977. IX. 27.

Kedves Művész Úr!

Meleg, baráti hangú levele, kedves rám-gondolása nagyon meghatott. Biztosan tudja, hogy mennyire szeretem a képeit, és így különösen becsülöm és megbecsülöm örömmel és megtiszteltetve ajándékát.

Engedje meg, hogy én a magam részéről és mindnyájunk gyönyörködésére a jövőben még sok-sok új Tóth Menyhért alkotást kívánjunk magunknak, a magyar népnek.

Köszönettel, nagyra becsüléssel:

Aczél György

(autográf)

33. Catherine és Dieter Sarasvati Lándori Angélanak és Tóth Menyhértnek

Santa Lucia, 1978. január 7.

...Guru Om...

Kedves Angéla + Menyhért,

szívükből kívánunk Nektek minden jót és jó egészséget az új évben!

Több, mint egy /1/ éve nem hallottunk felőletek.

A gurunkkal körülbelül 10 hónapot töltöttünk Indiában, az Ashramjában.

Mikor látjuk egymást ismét? Gyertek mielőbb Gran Canariára!³⁹

Mi mindannyian jól vagyunk. Sarasvati egészséges, szép nagy és gömbölyded.

Üdvözlettel:

Dieter – Catherine – Sarasvati

II. Tóth Menyhért följegyzéseiből, írásaiból

Édes. Nem! Légy a legkedvesebb!

Tudod-e, hogy kétszer kettő mennyi? 4.

A legszebb szó is ront, ha nem ez az alap.

Mit jelent az, hogy Krisztusé vagyok? Az ördögnek egy lépést sem.

Csak nem tartozom a testnek semmivel sem, nem vagyunk a testnek robotosai.

Ez igaz szabadság.

Barát? Testvér? Ami vagyok magamnak, az lehetek másnak is.

Mégis, mégis? Mégis. De nem fogunk sugdolózni magunk és Isten előtt.

Tisztaság, hit: ezzel él az igaz, és ebből.

Jelen van-e az értelem? Nem hiszem!! Mert a cselekedet bizonyít.

Vagy hát gyenge? Igen, ezerszer igen.

Mi az, ami erősít? Az értelem helyes működéséből eredő cselekvés, akarás.

Mert az élő hit nem henyéltet, még csak megalkuvást sem diktál.

Hát ugyan mit tesz? Százszázalékosan tökéletes munkát követel.

Minden gondolat, minden cselekvés Istené és Istennek.

(ceruzával írt autográf)

– Isten, adj erőt csak egyedül tebenned hinni, és úgy élni, amint neked tetszik!

Hogy is tetszetik neked az én életem?

³⁹ A Kanári-szigeteken találkozhattak, ahol Lándori Angéla és Tóth Menyhért 1978-ban járt.

Célod: a tökéletesség! Olyannak igyekezz lenni, mint amilyen én vagyok.

Semmi más tennivalód nincs a földön, mint azt cselekedni, amivel hozzám mindjobban közelítesz, hogy végül beteljesüljön az a szavam, hogy „Legyetek tökéletesek, mint ahogy a ti mennyei Atyátok tökéletes”.

– Gyakorlatban hogyan járjak ez úton? E földi létben hová állítottál engem?

Miután régen megígértem az öröklétet neked és úgy másnak is, hát cselekedjél az életben úgy, mint én rendeltem nektek, elnyeritek az ígért öröklétet.

Azt is tudod, hogy cselekedni csak élve, és az én akaratom által lehet. Az az én akaratom tebenned, amelyik a jót, a legjobbat szándékszik cselekedni, és előre igyekszik.

A többi akarás nem az enyém, azt ne is kövesd!

Ne alkudozz, szót se hallgass másra!

Egy lépést se tégy más irányba! Minek is tennél, ha semmi hasznod belőle, sőt a legnagyobb károd utána.

A jó üzlet embere légy, ahol maradnak az igaz gyémántok.

Azért adtam értelmet, hogy ne akadjal meg minden részletkérdésnél tanácsatlanul, hogy hogyan tégy.

Az értelem válaszol részletkérdéseidre.

Azért adtam neked többet, mert alkalmasnak találtalak a legjobb üzenetre. Én ismerem minden emberem.

Ha pedig ellenkezni próbálnál, nem vagy igaz hozzám, és nem várhatsz jó jutalmat.

Egyszerűen a legcélszerűbb cselekedni.

1937. IV. 4.

(Zsellér)

Jelenleg, amint írok (este) Édesanyám mélyen alszik, félig nyitott szájjal mélyeket „véve”! Nehéz élet, nehéz álom! Szegény, talán éppen Édesapámról álmodik, ui. ma egész nap kinn voltunk a temetőben, Édesapám keresztjét – ami egyben az övé is – a végleges helyére tettük a sírkőmester utasítása szerint. Komoly munka volt! Ui. le kellett ásni mélyebben egy méternél. Én, amint árok, Édesem, egyszer csak az ásóm Édesapám „Házának” falát érinti. Angyalom, nincs erre szó, amit éreztem. Egy felsőbb öröm, vagy nem is tudom minek az örömének a váratlan jelenléte, amikor a fiú újból láthatja Drága Apjának ha nem is az arcát, de lakását.

Erzsikém, egy darabkát a fedélből, csak pár cm hosszút, nem tudtam ellenállni, hogy le ne „csippentsek” belőle, igaz, az ásó segítségével /más nem volt nálam/, de tudom, érzem, hogy ezért Ó (Édesapám), akit a fennkölt nyugalom és szeretet példaképeként őrzök lelkemben – nem fog neheztelni rám, sőt, mintha a legszeretetteljesebb egyetértéssel beleegyezett volna ebbe. Ez legféltettebb ereklyém!

Gondolom, te is ezekben a napokban, órákban, ha gyakorlatban nem is, de gondolatban Legedesebbjeidnél időzöl? Ugye, holnap...?

Drágám, hát én nem foglak tudni Téged „kihagyni” sohasem abból a könyvből, amit szívem tábláján hordok, mindegy hogy élők-e vagy halottak neve van bevésve abba!

Anyám vagy Te, múzsám, testvérem, lányom, szeretóm és hitvesem.
Mindenem. És az is maradsz. Örökbe vésve.

Legfájóbban megbántott Angyali Erzsikém!
Nem is gondoltam, amikor Drága Anyukát otthon, induláskor megcsókoltam.
Nem és nem így!

Fáj, soha nem érzett fájdalommal.

Inkább ne indultam volna. De örökké sírni-ríni fog *szívem-lelkem*. Vigasztalhatatlan reménytelenségben! Nincs ennél nagyobb fájdalom.

Te Kőszívű ember!!!

No, áldjon érte ezerszer a Mindenható!!! (Zsellér 279.)

Én legfájóbban megbántott Angyali Erzsikém!

Csak úgy, csak akkor vedd el a legkeserűbb poharat tőlem, a legnagyobb árvaságban szenvedő Fiadtól, ha érdemesnek találsz erre.

És bocsáss meg neki, ha gyötrelmében nem tudja, hogy mit cselekszik.

De bárhogy is döntesz vagy döntöttél, Áldjon érte a Mindenható. Hiszen ő csak imádó szeretetében, boldog forrásában, Anyukát csókolva indult el hozzád.
(Ah! *Bár ne indultam volna!*) (Zsellér 280.)

ÖNÉLETRAJZ

Szeged-Mórahalmon születtem 1904. jan. 2-án. Édesapám kapásvincellér volt itt egy szegedi ügyvéd szőlőjében, utána pedig a mai Petőfiszálláson 2 évig szolgált, végül szülőfalujába, a Kalocsa melletti Miskére költöztünk, ahol a mai napig élek és dolgozom.

A Képzőművészeti Főiskolát mint Vaszary- és Réti-növendék végeztem 1930-35 években. Életem küzdelmes volt. Vaszary mester ezt megjósolta, amíg úgy mond „igazamat elnyerem”. Nem sokkal a Főiskola elvégzése után Miskére, szüleimhez mentem, nekem a városi élet üres volt. Falun magamra találtam. A Nép, a szegény ember küzdelmes élete, belső, töprengő világa állandósult főtémám volt, amit a mai felszabadult világunkban a mindent legyűrő hite, optimizmusa váltott fel.

Hiszek az emberi jóságon alapuló szépség megváltó erejében!

Munkásságomban a fehér színé a Főszerep.

Ez a legmagasabb fokú érték kifejezése.

Életszintézis és forrás is egyben.

Hiszek ennek Mindenhatóságában!

Tóth Menyhért festő

(autográf, Zsellér 254.)

Falura! Legyen minden falunak műtermes lakása.

Kutatómunka.

Párt kultúrpolitikája.

Sok vér folyt az életért, bizonyára annak minőségéért.

Ez az álmom, és a paraszt álma is. Alkotók, meg kell magyarázni: kincsesbánya a *centrumoknak*.

Kiderül, hogy nincs közömbös hely.

Szintézis-törekvés. Kép. Szobor.
A megismerés.
A tudományos kapcsolat.
A műfaj.
Lap „Műv”.
Nem is elterelődés.
Szintetizálódnak a műfajok.

(Zsellér 256.)

FALURA!

Miért? Elve az elosztódás. Hogy hiánytalan legyen a decentralizáció. Nem látom értelmét a cselekvésnek addig, amíg minden paraszt nem kap közvetlen kézből kenyeret, sőt, romlatlant, azaz kétszersültet, minőségit. Azt mondtam: minőségit. *Az Ő álma is a minőség.* Az odaadó szeretet: Nem ismétlem, amit előttem már elmondtak, csak annyit: minden falunak lehetőleg legyen egy műtermes otthona.

Kutatómunka, belső és külső. *Van mit.* Nincs közömbös hely, csak közömbös szemlélet.

Feltáratlan őskincsek.

Minél mélyebb talajban gyökerezik a búza, annál ízesebb. Szocialista életem. Persze, a Szellem, a Lélek legnyitottabb antennájával.

(Zsellér 258.)

Falura! Szétfolyás.

Szintézis, összes műfajok.

Kutatás. Népi gyökerek.

Kultúrpolitika. Minőség.

Úgy vagyok, mint a cigány. Én is ezt akartam mondani.

Minden falunak legyen egy *művészlakása* (orvos).

Többet tettünk, mintha...

„Szentendre.”

Kutatás, Bartók-, Kodály-kutatás még nincs befejezve. Álmunk Álma a paraszt, csak nekünk jobban kell tudni, mint ő.

Mély gyökér hoz jó kenyeret.

Lap. Korszerűség. Művészet.

(Zsellér 260.)

PARASZTOK⁴⁰

1. Ósszerű, 2. Öreg paraszt, 3. Anyaság, 4. Nagymama tanítja a fiút népi táncra. Kalocsától 10 km Miske község, 2 km Drágszél. Miske község megrendelte ezt a képet, de nem biztos, hogy az övéké lesz, mert Pest is megveheti.

(Zsellér 272.)

40 Tóth Menyhért legnagyobb méretű, a legismertebb, az egész életművét reprezentáló műve, chef d'oeuvre lett a *Parasztok*, 1971, vászon, olaj, 162×214 cm, jelezve nincs (Kecskeméti Képtár).

TÓTH MENYHÉRT MŰVÉSZETI IRÁNYELVEI

(Lejegyezte Mészáros Fülöp, 1965. december 28-án)

Mesteremtől, Vaszarytól tanultam, hogy a művészet az emberi intellektus legmagasabb rendű megnyilatkozása.

A művészet humanista kötelessége betölteni a kor szükségletét a felépítmény ágyzatában.

Ez társadalmunkban már minőségi fokot jelent, amennyiben az erejét a nép életéből meríti. A nép úgy alkot, hogy pszichéjében a meséből lényegít, így fantáziánkat szüntelenül aktivizálja.

Ez az, ami hatott rám is, a művészetem ennek manifesztációja, szimpla hasonlattal: egy lelki matematika – mivel inkább lírai és érzelmi kifejezésű –, ellentétben a konstruktivizmussal, amely az agy matematikája.

Mindkét ábrázolási mód erősen elvonatkoztatva ábrázolja a valóságot, amit a művész fedez fel és teremt meg, eljutva ezzel a valóság megismerésének egy újabb fokára.

Mindkét módszer eljutott valameddig, s emeddig eljutottak, azt más-más tartalmi és ábrázolásbeli jegyekkel érték el.

Munkáim a népművészet motívumaiból táplálkoznak, a nép életéből merítenek, és olyan történelmi-társadalmi valóságról vallanak, ahol a reális természet a belső szükséglettel találkozik.

Mindent pedig a kor szükségleteinek megfelelő módon, korszerűen kell kifejezni.

A korszerűség elve ugyanis megköveteli a művésztől, hogy értelmi és érzelmi kapacitásának a maximumát adja. Ugyanis nem lehetünk csak félig alkotók és csak félig humanisták, mert az élet teljességet követel tőlünk a valódi értékek teremtéséhez.

A művészet rendeltetése ugyanakkor még a társadalom tartalmi kifejezése is, az, hogy tudományosan is hordozza annak problémáit.

A feltaláló festő általában véve nemcsak álmodozó, és nemcsak spekulatív jut el az igazsághoz, hanem intuitív módon is.

A művésznak tudatosan kell kifejeznie a társadalom törvényszerűségeit a vizualitás sajátos nyelvén, amelynek magán kell viselnie az egyéniség vonását, hogy az ábrázolása jövőbe mutató és igaz legyen.

Elveim szerint a művészethez három elem szükséges:

1. az analitika, amely a megismerésben segít engem
2. a humanitás, ami nálam anyai szeretetet jelent a megformálásban. Ez megment az öncélúságtól;
3. és végül az aktivitás kutatószelleme, amely a fejlődés mozgatórugója.

Ezek egységben kell letisztulnia a művészetnek, hogy egy gyermeki tiszta lelkivilághoz érkezen el, és hogy ebben találkozzék: szemlélet és alkotás.

Kerülöm a sötét, riasztó színeket, mert azok életfelfogásomtól távol állnak. A valóságot ugyanis nemcsak sötéten, drámai módon, konfliktusokon keresztül lehet ábrázolni, hanem ragyogó színekkel is.

Szemben a perspektivikus szemlélettel, síkban komponálok, ahol a freskőszerű motívumok, az ember, állat, növény és a fény a Természet nagy egységébe olvad, és közös lényegszerűségbe transzponálódik.

Vágyam a MINDENSÉG ábrázolása, ahol az elemeket a szeretet öleli át, így az képeimen belső látásaim jelképeként jelenik meg a fehérség izzó dominanciájában.

Festészetemben a szintézisre törekszem, de ez nem vezethet a matematikai végletekig, mert erős szerepet juttat az ember emocionális világára épülő képzelőerőnek, a szimbólumoknak, így jelképeim végül is elnyomják a természetes formákat, mert azok inkább az intellektuális ítélet tárgyai.

Munkáim közérthetősége itt rejtezik, hiszen az említett mese és a gyermeki csak minőségi fokon különbözik egymástól. (A közérthetőség egyébként sem volt kritériuma az értéknek, inkább ellentéte sokszor. És ami ma még érthetetlen, holnap érthető lehet.)

Ez bizony nem akadémia. Képeim valami újat mondanak, többet adnak a régi festészetnél, és minden elvontságuk mellett is, általunk eddig még nem ismert arculatát interpretálják.

(Zsellér)

Testemnek elég az, amit a föld ad magából. A gyümölcsök, gyökerek nedve a föld és a nap erejét adja nekem.

Így már életemben a Föld részévé leszek.

(1965–66, Zsellér)

KOHÁN GYÖRGYRŐL⁴¹

Ház – két ikerablak, két világ, házigazda és „lakó”. Két világ, de egy. Az innen-ső redőnye résén fény. Kohán!

Bemegyek. Kívül az udvarfalhoz támaszkodnak a darabolatlan farostlemezek. Barnák. Az előszobában lévőkön már égő, Naparcú aranytálak – napraforgók – százcárúak.

Bent vagyok. Kohán-tüzű ölelés. Kohó-tüzű. *Feketét* itat, az egyetlen *sárga*, füles műanyag bögréből. Kátrányszagú – a bögre. Az asztalon egy összeégett nyelű hegyes kés, vívótőr, szurony és kenyérvágó egyben. Leülte már az egyetlen sezlont a vendég, kinek ülőhelye, de gazdaszék is és fekvőhely. A réti zombékra, ami áttörte itt a talaj bőrét, úgy érzem, amint ülök a sezlonegyik buckáján, a másikon Ő.

„Mit szólsz” – Tél van – gondolom. Hátam a falat éri, mégis olyan forró, mint Miskén, gyerekkoromban az Anyám banyakemencéje hajnali kenyérsütés után. Valamit kellene szólni, de nem megy.

Kép. Alatta sámli. Cséplés. Ráomló fekete szivárvány. Kohó ez is. Aranybúza kohója, fekete ívű. Bivaly és fáradságtól érett lánydomb. Fekete vagy piros nyár. Mindkettő.

A padlón tubus-koporsók, piros, fekete, kék és zöld koporsók. Élők? Halottak? Csak föl kell nyitni őket – és jönnek díszmenetben a színek, égő meztelenségben: Kohán-század, -ezred vagy regiment. Nem tudok én szólni egy szót sem.

Szóljatok ti, akik Őt láttátok. A tanyán, a ti tanyátokon, hol hajlottan, majdhogy lábujjhegyen láttátok hajnaltájt, fehér lapokkal a kezében, hogy ne ébredjen az

41 Valószínűleg Supka Magdolna művészettörténész kérésére írhatta Tóth Menyhért.

alvó gyerek, ne zavarja a haldokló utolsó látomását, hogy meg ne szégyenítse késői jöttével az aratás kötélhányóit, de ott legyen mégis a lovak mellett, míg el nem dühödnek, a most még renyhén mocorgó, vérszopó bögölyökkel, ember és állat örök szipolyozóival.

Szóval, hogy helyén legyen! Ahol volt és lesz.

Emelt tartással ülhetsz most már zsombékidon: agyonverted a farkast farkassal, a halált haláloddal. Égő szín-regimentjeid megindultak: már szabad szemnek is felsejlik a Kohán-út. Tejútként, mely mindenünnen látszik az egyetemes festészet egén.

VÁLASZ A MAGYAR KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZEK SZÖVETSÉGE FESTŐ SZAKOSZTÁLYA MŰVÉSZETELMÉLETI KÉRDŐÍVÉRE

Tisztelt Bizottság!

Kérdésükre az alábbiakban válaszolok:

1. *Mi a szerepe a művésznek és a művészetnek a társadalomban?*
Szakadatlan ön- és emberformálás.
2. *Mit ért a festészet korszerűsége alatt?*
Korunk esztétikai és perspektivikus igényeit is magában foglaló kifejezőmódot.
3. *Célja-e, hogy festményei a világ realitását fejezzék ki?*
Igen, áttételesen a még ismeretlen valóság megismerésének és kifejezésének igényével.
- 4/a *Lát-e összefüggést a mai festészet és a világ jelenkori tudományos eredményei között?*
Az összefüggés nyilvánvaló.
- 4/b *Szükségesnek tartja-e kapcsolatok teremtését a tudomány és a művészet művelői között?*
Termékenyítően hatna a kapcsolat létrejötte.
5. *Van-e kölcsönhatás az iparesztétika és a festészet között? Ha igen, miben áll ez?*
Igen, mindkettőben föllelhető a szintézisre való törekvés.
6. *Hogyan értékeli a mai magyar festészetet?*
Lépést tart-e festészetünk egésze, vagy valamely része a világ művészetével?
Egy része elmélyülten, kellő megalapozottsággal alkot, másik része inkább a valóság felszínén halad.
7. *Festészetünk milyen helyzetben van? Mutatkoznak-e pozitív vagy káros jelenségek?*
Meggyőző dinamikája ellenére, korunk mechanizmusának tempójában még nem tud saját feladataival kellően megbirkózni.
8. *Hogyan látja művészetünkben önmaga helyzetét?*
Szervesen fontosnak tartom magam.
9. *Mi a véleménye művészeti közéletünkről? Saját helyzetét – ezen belül – milyennek tartja?*
Biztatóan kiegyensúlyozatlan. Jelenleg bizonyos pozitivitást észlelek munkásságommal kapcsolatban az illetékesek részéről, ennek ellenére bizakodó vagyok.

10. *Hogyan értékeli a Szövetség festő szakosztályának utóbbi hároméves munkáját?*
Kétéves tagságom alatt ezt még nem tekintettem át.
11. *A szakosztály tevékenységét mi módon lehetne eredményesebbé tenni?*
Az etika hiánytalan gyakorlásával.
12. *Mit tart a Szövetség legfontosabb jövőbeli feladatának?*
Konzultációkkal – úgy a szakmán belül, mint az illetékes állami szervekkel – kialakítani a kölcsönös bizalom és megértés légkörét.
Korszerű esztétikai nevelésünk eszközeként kiállításainkon nyilvános ankétot, a jelentősebb (millió) vásárlásos kiállítások alatt pedig szakmai ankét megtartását a 11. pontban jelölt javaslatom alapján.
Végül a legodaadóbban, felelősségünk tudatában munkálkodjunk azon, hogy a decentralizálás elve a leghiánytalanabbul megvalósuljon országunk egészén, hogy az ne zsugorodjon a már amúgy is ellátott területekre.

Bp., 1972. III. 2.

Tisztelettel: Tóth Menyhért

(A sokféle vázlatból, válaszkezdeményből Zsellér Jenő egységesítette.)

NAGY ISTVÁN RÓL ⁴²

Sokat beszélünk emberközpontúságról, együttérzésről, humánusról, felelősségtudatról. Lelkünk görcsével vagy mikroszkóppal kutatva mire jutunk Nagy István életművével kapcsolatosan?

Hirtelen lelkiismeretünk kezdi átvenni és birtokolni a világot, tárja ki a kapuit, és egy végtelenül boldogító harmónia lesz úrrá egész lényünkön.

Ezt nyugodtan nevezhetjük művészetnek, vagy csak éppen ezt.

Néptanító volt?

Igen!

Népművész volt?

De még mennyire!

Egyetemes a legteljesebben.

Világunkat megtanítja: hogyan szeressünk, mit kell adnunk egymásnak, hogy igazat s jót adni örök érvénnyel bír.

És hogy alkotni mindig időszerű!

Főként ma, amikor korunkban egy olyanfajta szennyeződés jelenik meg életünk horizontján, ami a legszörnyűbb pusztulással fenyegeti eddig megérdemelt javainkat, de testünket és lelkünket is.

Boldogító, ígéretes jövőnknek sohasem volt még olyan szüksége a Nagy István-i lélek alkotó erejének fegyvertárára, mint napjainkban, amit átvéve és korszerűsítve a legmegfelelőbb fegyver az előbbi, gyökeresen szennyes jellegű öldöklési szándék végleges kiirtására.

Van tehát kinek, és van miért!

⁴² Solymár István könyve (*Nagy István. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. Bp., 1977*) megjelenése után írhatta, talán a szerző – akit sokra tartott Tóth Menyhért – kérésére, biztatására, esetleg valamilyen konkrét alkalomra.

Vele szemben lelkünkben a legmegdöbbentőbb, a legnyugtatóbb vagy a legmagasztosabb jelzõt használhatjuk.

Vele szemben: semminemű hiányérzetünk nincs, vagyis az a Szépművészet!

Találó alkotásai láttán lelkünket hirtelen, egy csapásra önti el az éltető melegség.

Beáll egy kölcsönös, lelkiismereti gyújtópont, amit a legszentebb igazság érvénye okoz, és ez maga: a testet öltött boldogság.

Életművének ez a jelentősége.

1978. XI. 10-én este

(Zsellér 361.)

III. Verseiből

*Az igazgyöngy szimbólum,
a fejlődés szimbóluma.*

*Az állat elpusztul,
de megmarad a gyöngy.*

Mit tesz az idő a gyönggyel?

Koptatja.

Ha az ember meghal, az alkotása az igazgyöngy sorsára jut.

(1933 körül, Zsellér 342.)

1.

Szaharán jártam, számumot leheltem.

Oázst hiába leltem utamon.

Rámtörtek, hogy pihennem is lehessen,

Sakál-, hiénabőrű emberarcom.

Az üldözött vadnál is kimerültebb,

Erősek közt egyetlen gyöngye, én.

Daloltam, de ők meg sem szelídültek,

Mint hajdan Orfeusznak énekén.

Tovább vonszolva testem száz sébével,

Hárfáimon kívül minden más nélkül,

Embert utánzó nép közé juték el.

Nem értettem, beszélt bár emberül.

Ha jön az éj, ennek mindent bevallok.

Nincs a Naphoz, nincs közöm.

Mi eggyel-mással mégis összetartozott,

Nem vonzalom volt, csak nyájas közöny.

Köröttem, mint a sárbogár ganéjban,

Csak nyüzsgött a tisztátalan tömeg.

Istent tagadtam, kétkedém magamban.

Megátkozám világrajöttömet.

2.

*Ez hit, ez élet, ez dicső teremtés.
Óh, hát az érzők sorsa mind ilyen.
Ha csak kirúg, rabol már a szerencsés,
Minek van akkor érzékeny szívem?*

*De hogy te jöttél, nyájasan köszöntve,
Ég és Föld arcot cserélt.
Jártam szelíden omló fényözönben:
Van hát, ki úgy érez, mint én!*

*Újjongva hirdetem van Isten égben fön!
És Te legszebb alkotása vagy.
Költő vagyok, van miért hevülnöm.
Ég rendelé, hogy megtaláljalak.*

*Óh, nem barátság, mert több a lángja.
Nem szerelem se, mert annál hívebb.
A Múzsa szúzi, tiszta csókolása
Meg nem bővölhet úgy, mint a tied.*

*Szívembe más név e helyébe,
Tudom, hogy nem kerül halálomig.
Míg dobog, míg el nem áll verése,
Arcát dobogja, róla álmodik.*

MÁJUS

*Híres, életszínű május,
Harmatgyöngyös friss reggelén
Ragyogóan kél föl a nap,
Tűzcsóvával hamvas egén.
Ébredj világ! Hív e május!
Csoda, fényező, vallomás,
Nála nélkül nincs új élet,
Csak természet-vajúdás.
E nap tudja, mennyi májust élt a föld,
És hogy ez a hányadik.
Május, sokszor megrugdostak,
S megtépdesték szárnyaid.
Mennyi mozduló színerő,
Duzzadó mag, hasadás!
Mennyi titkos nagy áldozat,
Vérrózsás és vértelen,
Mennyi kínzottan bízó szív,
Számotok, oh, végtelen!*

Mennyi vérözön s árvája,
Hány csonka élet,
S mennyi gyász!
De im, feltámadt a május!
A május él, nevel s vigyáz.
Egy fát ültetett a május,
Igazságnak élő fáját.
Virul, lombja már beéri
A világnak minden táját.
Béke, munka nőj alatta!
Az ember a legdrágább kincs!
Pusztuljon az alázottság,
Véres gáncs és életbilincs!
Acéledzett dolgos kezek
És minden alkotó szent erő.
Legyen május hatalma sok,
Fényes diadalba menő!
Világszerte telnek évek,
Nehéz soroktól roskadón.
Békét zengnek világtájak,
Békét zúg a Volga, a Don!
Békét zúgnak már a folyók,
Békét zúgnak a tengerek,
Ezt súgják már százmilliók!
Ezt az igaz emberek!
Pusztuljanak a pokolra
A gyilkot adó fegyverek!!!

Békét olvasszon a kohó,
Békét fejtse minden acél!
A boldog emberi élet a cél.
Henger, forogj, száguldj, kerék!
Békét hajtson minden kazán,
A föld vissza nem forgott még,
Ezért hevülj te is, hazám!
Békét árassz, szép májusfa,
Békét minden orgona.
Békemunkától boldog légy,
Magyaroknak drága hona,
Mozduljon meg minden ép szívo,
Nyíljon ki ékes virága,
Szálljon immár igaz béke
E megkínzott világra.

*Sajnálni vagy örülni.
Képet nem lehet
Rendelve festeni:
Rendelem magam
A mának, a fának,
A Napnak, a Papnak,
Adóra alapnak.
Bp., 1970. VIII. 1.
(Zsellér 253.)*

*Fekszem.
Szürke plafon,
fehérvázas.
Vágyak omlanak belém,
felére se vagyok kész,
ha jön a szekér
csiklós indítékokkal
terhesen, hogy is lesz
Epresen? /Erzsébeten/
Sopron, 1970. X. 15.
(Zsellér 270.)*

*Isteni tűz. Kábulat?
Bámulat. Bábmulat.
Pesterzsébet, 1971. V. 30.
(Zsellér 264.)*

*Csöndbe hatul
orcád mélye.
Jöjj el értem.
Száll. Száll.
Édes méz hull
csöndvirágbul.
Pesterzsébet, 1973. IV.*

*Anyá. Anyá. Anyá.
Mamát lenget, ringat
a gyermek.
(Zsellér 259.)*

*Bunkózd komám!
Csiklik a parázs
szőre.*

Zsolozsmákat!

Ím!

*Legyenek
virágim.*

(Zsellér 257.)

Kerekség.

Szimbólum és valóság reális.

Panteisztikus.

Nyakig az ólmos nyájban,

fejest a homályban –

nem hagyhatom abba.

Gyerünk a Napba!

Pesterzsébet, 1974. V. 19.

Kezdetől fogva

megkomponált,

nem színpad mégse!

(Budapest felé)

(Zsellér 267.)

IV. Interjúiból

g. b. (=Gárdonyi Béla): A LÉLEK PRAKTIKUMA

Szinte roskadozom attól a sok szépségtől, amely elem tárult ebben a városban. A gótika már a főiskolán is nagy hatást tett rám, s most itt áll előttem a maga valóságában és tisztaságában az épületeken, freskókon. 1963-ban Hódmezővásárhelyen volt kiállításom eddigi képeimből. Most szeretném megtalálni és kifejezni azt, ami a festő számára közös az Alföld és a hegyvidék atmoszférájában. A gótikát ma is csodálom: segítségével a festő, építész érzelmi és értelmi képességeit, mondanivalóját a legmagasabb színvonalon tudja közönsége elé tárni. Ez persze nem különösen érdeme a művésznek, sokkal inkább kötelesség.

– *Átléptünk a művész, a művészet feladataira. Három szót jegyeztem fel: analitika, humanizmus, aktivitás.*

– Ma a kivonatoltság, a lényegre törekvés korszakában élünk. A művész csupán szüntelen *elemzéssel*, a látszólag lényegtelen részletek összegyűjtése és feltérképezése után tudja kiválasztani és megmutatni a lényegét a közönségnek. Csak így kerülheti el az öncélúságot, így maradhat meg *humanistának* nemcsak művészetében, hanem emberi magatartásában is. De ehhez állandó készenlétben kell lenni: nyitott antennaként kell befogadnunk minden új jelet, információt. A patópálok nem lehetnek korszerűek.

– A 64 éves Tóth Menyhért fiatalokat megszegyenítő frissességgel beszél a modernségről.

– Hasznosságra és célszerűsége törekvő korunkban az esztétikum nem vész el, mint ahogyan némelyek állítják. Csak másmilyen. Egy gépet, amelyet a hasznáért készítenek, szépre terveznek meg. Még a hasznossággal közvetlenül össze nem függő esztétikum sem öncélú: az istállók elé ültetett virágoknak is funkciójuk van. Ezt a sokféleképpen megjelenő esztétikumot jobban tudjuk felmutatni, ha nem csupán a valóság *ábrázolására*, hanem inkább lényegének *kifejezésére* törekszünk. Ez utóbbi több, mint az előbbi. A kifejezésben van valami meseszerű a realitással szemben. A kifejezés persze *magasabb fokú absztrakciót* követel. De meddig van joga a művésznek absztrahálni? Csak a közérthetőség határáig: *ez etikai kérdés.*

– *Nem csak fest, rajzol, szobrászkodik is. (...) Képein van valami sejtelmes lebegés, mesés súlytalanság. Ezt talán a fehér szín is teszi.*

– A fehér az első szín és az utolsó: valamennyi szín foglalatja, ahogy fizikaórán a színgorongon láttuk.

– *Szó esik az érvényesülés feltételeiről és lehetőségeiről. Azokról, akik (...) pátriájuk közönségét nem becsülve másutt keresik a sikert.*

– Vaszary tanítványa voltam. Amikor a főiskola után visszamentem Miskére, azt kérdeztem magamtól, s azóta is sokszor: mit akarsz csinálni, festő? Minden tapasztalatomat át akartam adni másoknak a festészet nyelvére lefordítva: szépséget akartam adni, hogy segítsek az emberi kapcsolatok tökéletesítésében. Azt vallom, hogy a művésznek is van olyan feladata, mint az ipari formatervezőnek, csak nem a test, hanem a lélek praktikuma követeli meg, hogy hasznos gondolatokat, érzéseinket szép formába öntsük.

(Kisalföld, 1968. május 12.)

Szabó János: TÓTH MENYHÉRT FEHÉRSÉGE

Miskei háza alacsony, fehér falú. A nyikorgó ajtajú szobácskát hatalmas, sohasem volt lila állat gomolygó látványa tölti be, egy kicsiny ember tűnődik előtte. Lassan megfordul. Remetesovány, szinte nem is test, sérülések nyomai rajta mindenütt. Hunyorgó szemű, angyali mosolyú faunarcát vörösseszőke fénnyel lengi körül garabonciás üstöke.

Ő Tóth Menyhért, az egyik legnagyobb élő magyar festő.

A témával való küzdelem révületéből hosszú másodpercek múlva riad föl. Hirtelen rádöbben, vendégek jöttek, mentegetőzve kocog a hideg vaskályhához:

– Sokszor megfeledkezem a fűtésről, ha dolgozom.

– *Egész életében dolgozott. Kedvelt tanítványa volt a modernség hazai apostolának, Vaszary Jánosnak. /.../ Hazajött Miskére. Kertjében paprikát kapált, majorannát gondozott, szerszámokat, festéket, vásznat vett az árán.*

– A pálya választja az embert, nem én választottam. Ha valakinek feltétlenül olajat kell keresnie, nem állhat meg ott, ameddig szép kényelmesen lefúrhat, nem érheti be köldöklangyosító vízzel. A pénze után futkosó, hírét-becsét cicomáztató művész Pató Pál módjára elsenyved. Belső konfliktusaim bogozgatása helyett is inkább ezt kérdeztem magamtól: Mit adok az embereknek?

– Az 1942-ben festett Vadvizek. Nyüzsgő hínárdzsungel, pokolmocsár, barnászöld, akár az akkor dühöngő háború egyenruhái.

– A szenvedő ember patrónája legyen a művészet, mint a gótika és a reneszánsz szűzanyái. A bűzös marhaistálló előtt tearózsák nyílnak: ebben a mindent jóra fordító képességében kell a természetet – nem másolni – újrateremteni, a gondolatok, szenvedélyek, álmok oldószerében fürösztetni az optikai formákat. /.../

A dolgokat mentesíteni kell melléktermékeiktől, hogy találkozassunk igazi mivoltukkal, amely azonban nem azonos kifőzött csontvázukkal. Ha emberséggel nem ruházom föl az igazságot, fabatkát sem ér, az emberség plusz az igazsághoz.

– Az utóbbi évtized festményei mind fehér alaptónusúak. „Európaiak közt az egyetlen fehér” – mondta róla tréfás tisztelettel egy művésztarsa.

– Az én fehérém a szintézis, a humánus és az aktivitás eredménye, egyben szimbóluma. A színmezőkre osztott korong gyorsan forgatva fehér, a fehér fényt szivárványszínekre bontja a prizma. Az ártatlanság, a béke jele, vagy a gyászé. A fehér izzás a legfokozottabb izzás, nekem a kifejezések kifejezése, a legvilágosabb világosság.

Tudják, hogy Kecskemét az ország legvilágosabb városa? Mostanában sokfelé járok, Pestre, Sopronba, nyáron Tokajba, nem bírom sokáig. Én vagyok a miskei Anteusz. Itt nem kutyulok el, ez a falucska a gyökere mindennek.

(Petőfi Népe, XXVI. évf. 89. sz., 1969. április 20.)

Varga Mihály: MISKE, POZSONY, ANGLIA

– Ön, aki hosszabb ideje él a fővárosban, s lakott Sopronban is, milyennek látja a faluját, Miskét?

– Itt vagyok én itthon; ez az én legteljesebb valóságom. Olyan gyökér ez, mely el nem ereszt. Semmi kincsért nem válnék meg tőle. Nyugalom vesz rajtam erőt, amikor újra és újra visszajövök.

– A nyár közepén kerestük a pesti lakásán. Azt mondták, Sopronban van. S augusztus óta ismét itt, Miskén. Szereti a változatosságot? Nem szeret sokáig egy helyen lenni?

– Mindegy, hogy hol van az ember. Egy a fontos: dolgozzon. Ne henyéljen. Ne lopja a napot; nagyon rövid az élet.

– Milyen volt az idej nyár?

– Mint a többi: sokat dolgoztam. Természetesen, nem eleget. Azt hiszem, ezt sose fogom hinni magamról. Szép volt a nyár, csupán azt sajnálom, hogy nem vehettem részt a folklórfesztiválon. Berki Viola mesélt róla, amikor legutóbb találkoztunk. /.../

– Gyümölcsszedő, Mézpergető, Cipekedő, Pingáló asszony, Vályogvetők, Paprikaszedők – ilyen címeket ad képeinek. Ez azt jelenti, hogy érdekli a dolgozó ember?

– A parasztember, a munkálkodó ember mindig témám volt. S gondolom, az is marad. A valóság megismerése és megismertetése a legfontosabb. S lehet-e

nagyobb, előbb valóság a végtelenül hatalmas embernél? Ebből szeretnék valamit megéreztetni. Még hozzá úgy, hogy a vászonra vitt emberben a világból minél több legyen. Lehetnének igazabbak, tisztábbak valamennyien. Segíthet ebben a művészet is: sajátos eszközzel a rádöbbenés.

– *Művei az absztrakt művészethez állnak közel. Mi a célja azzal, hogy elrajzolja az alakokat, feloldja a kontúrokat, s ilyen sejtelmessé, szinte lebegővé, megfoghatatlanná varázsolja a tárgyakat s az alakokat?*

– A művész, ha igazi, lehánt a műről minden feleslegeset. Kerüli a szájbarágságot, a valóság naturalista másolását. Úgy jeleníti meg, ábrázolja a világ dolgait, hogy közben újraértelmezi, újraterelemi azokat egyéni látásának megfelelően.

– *Évek óta Tóth Menyhért „fehér korszakáról” írnak a kritikusok, s ezt vitatják a művészetkedvelők. Mióta tart ez, s mit is jelent tulajdonképpen?*

– Tíz éve. A fehér: színtézis; minden más szín benne van. Próbálják ki, forgassanak egy olyan korongot, melyre sok szín van festve egymás mellé. Mennél gyorsabb lesz a forgás, annál fehérebbé válik a látvány.

– *Amikor az Ön műveit nézzük, először úgy tűnik, semmi sincs a vásznon. Egyetlen fehérség az egész kép. Hosszan és alaposan kell szemlélni az alkotásait, hogy rejtelmeibe belelássunk. Vagyis meg kell harcolni érte. Az élvezetért, amit a mű megértése jelent.*

– Az a jó, hogy így van. Nincs gazdagabb öröm a megszenvedett örömnél. Még a pénzre is azt mondják: könnyen jött, könnyen megy. Így van a művészet esetében is. A túlságosan hamar megértett mű hatása ugyanolyan hamar elmúlik. A fokozatos megértés, beleérzés nyomai mélyek; így az élmény maradandó lesz.

– *A fehér színt jelképesen is érthetjük?*

– Feltétlenül! A fehér nálam fegyver, még hozzá minőségi fegyver. Ugyanis van egy aggodalmam. Félttem a világot sok mindentől, elsősorban a háború gonoszától. A fehér: tisztaság, jóság, emberség. Vásznaimon ezt szegeztem szembe a rosszal. /.../

– *Gyakran esik szó az ön egyedülálló, különös művészi világáról. Az sem lehet titok, hogy sokan nem értik meg alkotásait. Fáj ez a meg nem értés?*

– Nem! Vagyis nem magam miatt. Inkább őmiatta, aki nem tud értőm lenni. Alázattal élek ebben a világban, nem kergetem a dicsőséget. Inkább azonosulni akarok a dolgokkal. Állandóan elemzem, bírálom önmagamot, s amíg élek, így lesz ez mindig. Vallom, hogy állandóan tisztulhatunk, teljesebbek, emberibbek lehetünk.

(Petőfi Népe, 1973. október 7. 5.)

Kósa Csaba: PRÓFÉTA A SZÜLŐFÖLDJÉN

Magában mindent kifehérit, gyolcsra mos: egy tiszta élet őszinteségével ragyogtatja fényesre az embert. Nap-arcúnak kell lenni mindenkinek – hajtogatja évtizedek óta.

– Szereti Adyt?

– Mindenek, mindenki előtt! Első verse, amely megrázott, *A patyolat üzenete* volt.

- *Mennyit dolgozik egy képen?*
– Általában egy évet. De akad gondom, persze, hogy akad: s akkor tíz év múlva is előveszem a vásznat.
(Szabad Föld, 1974. október 6.)

Juhász Judit: BÁCS MEGYEI MECÉNÁSOK

A Bács-Kiskun Megyei Tanács megvásárolta Tóth Menyhért 150 képét – 800.000 forint összegben⁴³ –, amelyek a Katona József Múzeum Tóth Menyhért állandó kiállításában lesznek majd láthatók.

- *Először az érintettet, az alkotót kérdezem életútjáról.*
– Részben aratók voltunk, már akkor húszéves voltam, néhány évvel a háború után. Én akkor elhatároztam, hogy valamit kellene tanulnom, mert szeretem a színeket és a festékekkel, színekkal való bánást és a rajzolást, de hát, iskoláim nincsenek. Úgy emlékszem, egy ebéd alkalmával fölakasztottuk a kaszát a fűzfára, és akkor félve mondtam édesapámnak – mert attól féltem, hogy esetleg le fog szidni –, hogy én szeretnék valahová menni tanulni, mert én szeretem a rajzolást és a festést. No, de hát hova? Kérdezi édesapám. Hát mondom, talán szobafestőnek elmehetnék. Ő nagyon megöriült. Hát, ha te akarod. Ha vége lesz az aratásnak, a cséplésnek, elmegyünk Kalocsára, és ott egy szobafestő mesternek odaadlak. Úgy is történt. Elmentünk, egy fiatal mester volt ez Kalocsán, a legjobb híri mester volt. Mindjárt, ahogy édesapám bemutatott engem, azt mondja, no hát akkor, mindjárt kezdhetjük is el. Ott, az érseki gimnáziumban volt egy restaurátor, iparművész, aki olajmárványozást végzett. No, akkor mindjárt azt mondták nekem, hogy próbáld ezt festeni, valamit csinálni ezen az oszlopon.

- *Egész komoly munkát kapott mindjárt először.*
– Igen, igen. Nekem nagyon tetszett ez a márvány, a színek, minden, de ugye, soha nem láttam ilyet, meg nem is csináltam ilyet. Aztán a magam módján hozzáfogtam, és elkezdtem keverni a színeket, és még a tenyeremmel is elkezdtem dörzsölni, és tetszett a leendő mesteremnek és annak az iparművésznek, amit csináltam. Akkor még azt mondta a leendő mesterem, hogy „no, Tóth Bácsi, a fia többet tud, mint én”. Azt mondta, én másfél év múlva föl szabadítom őt.
(Juhász Judit riportja, Kossuth Rádió, 1974. X. 15. 16. Írott változat: Magyar Nemzeti Galéria, Adattár 20285/1979. 1.)

Varga Mihály: KÖZELÍTENI A FEHÉR RAGYOGÁSHOZ MISKEI BESZÉLGETÉS TÓTH MENYHÉRTTEL

A nemrégiben átalakított, régi miskei otthonában találjuk Tóth Menyhért festőművészt. Éppen a műterem ablakait festi. Alig vagyunk túl a kölcsönös üdvözlő szavakon, máris a festészetre terelem a beszélgetést.

⁴³ A 800.000 forint igaz, ám nem 150 műve került annyiba. Négy évre elosztva, 200.000 Ft/év összegért választottam ki a legfontosabb műveit az 1974-es kecskeméti gyűjteményes kiállításának a Képző- és Iparművészeti Lektorátus által árazott műtárgyjegyzéke szerinti áron, mint a múzeum akkori művészettörténésze.

– Említette már máskor, sőt kifejezetten hangsúlyozta, hogy a szín, forma és szerkezet mennyire összetartozó fogalmak. Miért tartja ennyire fontosnak ezt a kérdést?

– Mert a teljes egység csakis ezeken keresztül jöhet létre a műben.

– A színnek milyen szerep jut ebben?

– A lehető legtöbb... Ha közelíteni akarok a látvány mögötti lényeghez, szerintem egyre világosabbá kell tennem a színeket. Ehhez, persze, mélyen át kell élnem valamennyi árnyalatot. Tudja, én miként vagyok ezzel? Minden szín rám szól, panaszkodik, követel, mintha mondaná: „Miért nem használ engem?”

– Széles körben köztudott, hogy ön mennyire imádja a világos, ám mérsékelten visszafogott színeket. S hogy mennyire kerüli, szinte irtózáttal a markáns színeket. Miért?

– Ha nem így lenne, nálam visszalépést jelentene ez. Előre menni ugyanis azt jelenti: közelíteni a fehér ragyogáshoz. Létrehozni azokat a lehető legfehérebb képeket, amelyekben ugyanakkor a sokszínűség van jelen. A gyöngyház például közelít a fehérhez, gazdagítja azt. A kék meg legmesszebbre visz el; szerintem az időtlenség színe.

– Mi az, amit a legfontosabbnak tart festés közben?

– Átélni, amit csinálok: a teljes azonosulást. Főként annak érdekében, hogy sikerüljön „kihozni” a dolgokban rejlő feszültséget. (...)

– Tóth Menyhértet mindenki úgy ismeri, mint aki szenvedélyesen, emberi tartalmat akar adni műveinek. Mi az, ami ebből a szempontból a leginkább foglalkoztatja, ami szinte soha nem hagyja nyugton? Van ilyen dolog egyáltalán?

– De mennyire van! Az elsősorban, hogy tulajdonképpen mire lenne – pontosabban mire van – szüksége a ma emberének ahhoz, hogy bonyolult és sok-sok veszélyt hordozó korunkban minél erőteljesebben megkapaszkodhasson.

– Megtalálta a választ a kérdésére?

– Úgy gondolom, nyugodtan igennel felelhetek. Vagyis: a ma emberének egy olyan pozitív statikára van szüksége, amibe időtől és tértől függetlenül bármikor belekapaszkodhat. Ez pedig nem más, mint a létező dolgok összessége, egésze. Ha az ember ennek láttán otthon van a világban, vagyis teljes egészében átérzi a valóságot, akkor elfelejtheti a rá váró veszedelmeket.

– Ez egyben nyilván azt is jelenti, hogy nem lehetünk közömbösek.

– Teljesen így van. De ehhez hozzáteszem, hogy – maradjunk most csak ennél – nem engem, téged vagy őt kell néznom, ha az emberről szólok, ha az emberre gondolok, hanem az általánosan emberit mindig. S ez minden másra – tárgyakra, jelenségekre is – érvényes.

– Művei és egyéb megnyilatkozásai egyaránt az emberiséget sugallják. Ezt program-szerűen választotta talán?

– Erre azt tudom mondani, hogy nem humanistának, hanem humanusnak kell lennünk. Vagyis: minden idegszálunkkal és minden pillanatban mélység-

gesen át kell élnünk, ha úgy tetszik, mint egész életünkre kiható élményt, az emberiséget.

– Azt is mondta ön már nemegyszer, hogy az érzelmi valóság az igazi valóság. Ez nyilván a lehető legtökéletesebb átélés miatt van így, gondolom.

– Ez igaz. De csak ha ehhez a felismert valósághoz igazi minőség is társul.

– Mit jelent az önnél, hogy minden etikai kérdés?

– Azt többek között, hogy ha, mondjuk, valaki csak kapni akar, de adni nem, az mélységesen téved. (...)

– Megtudom, hogy mennyire foglalkoztatja Tóth Menyhértet a történeti folyamatoság, a dolgok törvényszerű egymásra hatása. Lehetetlen visszaadni a több órán tartó eszmecsere minden színét, változatát. Azt például, ahogyan igyekszik bepillantást engedni az egyik sok év óta készülő alkotásába, annak legbelsőbb világába.

– A fehér ló meséje régóta foglalkoztat. Az ezzel kapcsolatos legendák, hiedelmek. Kapcsolódva a gyakorlati élethez, a látványhoz, ez a motívum egyre erősödött bennem éveken át. Míg végül ebben a képben öltött formát minden ezzel kapcsolatos emlék, gondolat. Tíz esztendő óta festem ezt a képet. Talán, talán közeledik a végső befejezés. Egyre elégedettebb vagyok vele. A fehérebbnél is fehérebb színt kerestem hozzá. Úgy érzem, jó lesz. A dekorativitása mellett plaszticitása is van.

– Úgy hallottam, a nyáron Hajóson festett egy ideig.

– Igen. Többnyire fiatalok táboroztak ott, egy időszakos művésztelepen. Jó volt köztük lenni. Szeretem a társaságot, a közösséget.

– Végül engedjen meg egy kérdést: mit csinálna, ha valamilyen ok miatt nem festhetne tovább?

– Ha megtiltanák, akkor is festenék. Ám ki tudja, lehet, hogy szobrot faragnék, muzsikálnék, nem tudom... Az ember valamiképpen úgyis ki akarja fejezni önmagát: azt, amit érez, gondol, s ami a véleménye a világról, önmagáról.

(Petőfi Népe, 1976. október 8.)

Csáky L. György: FEHÉR SUGÁRZÁS BESZÉLGETÉS TÓTH MENYHÉRTTEL

A Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskola Kecskeméten kiállítást rendezett Tóth Menyhértnek. (...) Néhány éve a fővárosban él, leginkább mégis Miskén érzi otthon magát. Nagyobb méretű kompozícióit szeretné befejezni, közben nemrég előkerült szobrai tonteti bronzba.

– A harminc művét bemutató tárlat szinte valamennyi fontosabb korszakából ad ízelítőt. Hogyan jutott el a fehér színig?

– Ez számomra a leglényegesebb kérdés: már a főiskola kezdetén éreztem, hogy ez élet és halál kérdése. Nekem tudnom kell, hogy mit csinálok, és miért. Évek kellettek, amíg megfeleltem magamnak ezekre a kérdésekre.

Amikor elvégeztem a főiskolát, éreztem, nekem vissza kell mennem a falumba, hogy ott eljussak a dolgok igazi megismeréséhez. Fölvetődött a kérdés, mit csinálsz? Hát festek: festem az életet – mondtam. Az élet igen sokszínű és nagyon komor és komoly. Piros, kék, barna, fekete, zöld... hát ilyen az élet. Én ezt színekben tudom kifejezni leginkább. Na, de mi az, ami a tiéd, a te színed? – kérdeztem magamtól. Hát, nekem a fehér. Mindig a fehéret tettem olyan helyre, ahol a legtöbb értéket éreztem. Miért a fehéret? A gyakorlat közben kaptam meg a feleletet, a munka folyamán.

Ha forgatok egy színes korongot, melyen vannak pirosak, zöldek, feketék és barnák, minél jobban forgatom, minél jobban aktivizálok, annál világosabb képet kapok. És ha a leggyorsabban forgatom, akkor fehéret kapok, és még fehérebbet. Tehát, minél nagyobb az akció, a forgás, a mozgás, annál világosabb a kép.

– Amit elmondott, az ön életelvét fejezi ki. (...) Amikor szinte minden színről lemondott, s egyetlen színt látott, ez összefüggött a lelki centrifugális erővel, ami egy élet tapasztalata.

– Igen, mivel nem lehet a végén kezdeni. Van a dolognak kezdete és vége. Jóllehet, látens állapotban, a fehér szín volt a kedvenc színem mindig. De hát kellett egy folyamatnak végbemenni, amíg eljutottam a fehérhez.

– Megemlítendő a főiskolás években készített szénrajzai. Ezekben az években hallgatósi fogadalmat tett.

– Nálam nem egy szeszély vagy hangulat szülötte volt a hallgatás. Úgy éreztem, hogy hallgatnom kell, mert egyesek olyan kérdéseket tettek fel, ami ellen tiltakozott a bensőm. Éreztem, nem felelhetek ezekre a szavakra. Úgy látszik, a lényegre akartam rádöbbedni, azért kellett hallgatnom.

– Hogyan tudott megbirkózni azzal a feladattal, hogy egyszerre részévé váljon egy paraszti életformának, és ugyanakkor egy más minőségű életet is építsen mellette?

– Ez nagyon könnyen ment. Hiszen a paraszti világból jöttem, s volt egy bizonyos gyakorlatom is az életben. Eszem ágában sem volt, hogy fölülről nézzem a dolgokat, hanem hogy jobban közelebb tudjak férközni embertársaimhoz. Amit Vaszary mondott egyszer: „A tehetség az van, de az antennának nyitva kell lenni minden irányba. Ez emberi követelmény, mert a tehetség önmagában nem elég.” Azt, hogy az én antennám mennyire volt nyitva minden irányba, azt most le lehet mérni munkásságomban, mely tanulságos számomra. Ezen múlik minden. Amikor visszakérültem Miskére, láttam, milyen kincsesbánya ez a hely a magamfajta ember számára. És akkor nagyon otthon éreztem magam.

– Csontváry a grandiózus, reprezentatív tájban kereste az ember nagyságát. /.../ Önnél a „reprezentatív minőség” a fehér szín.

– Vagyis a cél. Három elem kell ahhoz, három komponens, hogy maradandót alkossunk, értékeset, ne haszontalant. Első az analitika, az elemzés. Ez megment bennünket a félreismeréstől. Ha megvan bennünk az analitika szomja, akkor előbb-utóbb eljutunk a megismeréshez, és ez nagyon fontos. Mert ha nem így történik, akkor mindig újra kell kezdeni, tehát melléfogtam.

A második a humánus, az emberség. Miért? Hogy ne alkossak, ne csináljak semmit öncélúan. Ez nemcsak a művészetekre, de minden emberi tevékenységre vonatkozik. A harmadik pedig, hogy aktív legyek. Ami az egyhelyben topogástól ment meg. Ez szükséges ahhoz, ami bennünk él, azt vigyük és fejlesszük. Ahogy József Attila mondotta: „az igazat mondd, ne csak a valódit, a fényt, amelytől világlik agyunk”.

– *Tehát fényről van szó, izzásról, sugárzásról. (...) Ennek a sugárzásnak szét kell oszlani oda, ahol ezt igényli a ma embere.*

– Örök valóság ez, csak ki kell hámozni. És ma, amikor sötét erők is léteznek még, ezzel a fegyverrel kell küzdenünk. Mert ez az emberiség egyik leghatásosabb fegyvere: a fehér és világos sugárzás.

(Petőfi Népe, 1977. december 4.)

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000
NYOMDA KFT. KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenítését a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.